



## Diplomová práce

# Institucionální prostředí a ochrana duševního vlastnictví v mezinárodním obchodu

*Studijní program:*

N0413A050007 Podniková ekonomika

*Studijní obor:*

Marketing a mezinárodní obchod

*Autor práce:*

**Ing. Ljuba Kančiová**

*Vedoucí práce:*

Ing. Mgr. Marek Skála, Ph.D.

Katedra cizích jazyků

Liberec 2024





## Zadání diplomové práce

# Institucionální prostředí a ochrana duševního vlastnictví v mezinárodním obchodu

*Jméno a příjmení:*

**Ing. Ljuba Kančiová**

*Osobní číslo:*

E22000405

*Studijní program:*

N0413A050007 Podniková ekonomika

*Specializace:*

Marketing a mezinárodní obchod

*Zadávací katedra:*

Katedra ekonomie

*Akademický rok:*

2023/2024

## Zásady pro vypracování:

1. Stanovení cílů a formulace výzkumných otázek.
2. Vymezení teoretických východisek a pojmů.
3. Případové studie – ekonomické a sociální ukazatele v zahraničním obchodu jako indikátory institucionální kvality.
4. Formulace závěrů a doporučení.

Rozsah grafických prací:  
Rozsah pracovní zprávy: 65  
Forma zpracování práce: tištěná/elektronická  
Jazyk práce: čeština

### **Seznam odborné literatury:**

- AGUILERA, Ruth V. a Birgitte GRØGAARD, 2019. The Dubious Role of Institutions in International Business: A Road Forward. *Journal of International Business Studies*. vol. 50, no. 1, s. 20–35. ISSN 00472506.
- ČADA, Karel, 2014. *Chránit / nechránit, to je otázka: výsledky výzkumu a vývoje, jejich ochrana a komercializace*. Plzeň: Alevia. ISBN 978-80-905538-0-4.
- GARBEN, Sacha a Inge GOVAERE (ed.), 2021. *The Internal Market 2.0*. Oxford: Hart Publishing. ISBN 978-1-50993-903-9.
- KENNEDY, Matthew, 2018. *WTO Dispute Settlement and the TRIPS Agreement: Applying Intellectual Property Standards in a Trade Law Framework*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-1-316-50789-6.
- RICHTER, Rudolf, 2015. *Essays on New Institutional Economics*. Cham. Springer International Publishing. ISBN 978-3-319-14153-4.

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Marek Skála, Ph.D.  
Katedra cizích jazyků

Datum zadání práce: 1. listopadu 2023  
Předpokládaný termín odevzdání: 31. srpna 2025

doc. Ing. Aleš Kocourek, Ph.D.  
děkan

L.S.

prof. Ing. Miroslav Žižka, Ph.D.  
garant studijního programu

V Liberci dne 1. listopadu 2023



## Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.



## **Anotace**

Mezinárodní obchod se zbožím porušujícím práva duševního vlastnictví je rozšířenou formou organizovaného zločinu. Tato nelegální aktivita poškozuje majitele práv, pro spotřebitele představuje bezpečnostní riziko a v konečném důsledku působí negativně na celou ekonomiku. V souladu s postuláty institucionální ekonomie se objem importu padělků do jednotlivých zemí liší v závislosti na institucionálním prostředí té které ekonomiky. Cílem této diplomové práce je zhodnotit přínos kvality institucionálního prostředí v zemích Evropské unie na poptávku po zboží porušujícím práva duševního vlastnictví v mezinárodním obchodu. Mezi kvalitou institucionálního prostředí a poptávkou po padělcích byla předpokládána nepřímá závislost. Vysvětlující proměnnou bylo 5 ekonomických a sociálních indikátorů, které souvisí s institucionální kvalitou, a vysvětlovanou proměnnou poptávka po padělcích. Předpoklad se prostřednictvím matematicko-statistické metody regresní analýzy verifikovat nepodařilo, zmíněny jsou možné příčiny. Navržena byla opatření pro zvýšení účinnosti ochrany duševního vlastnictví na unijní úrovni.

## **Klíčová slova**

duševní vlastnictví, import, institucionální ekonomie, padělky, tržní selhání

## **Annotation**

International trade in goods infringing intellectual property rights is a widespread form of organized crime. This illegal activity harms rights holders, poses a safety risk to consumers and ultimately has a negative impact on the entire economy. In accordance with the postulates of institutional economics, the volume of counterfeit imports into individual countries varies depending on the institutional environment of that economy. The aim of this thesis is to evaluate the contribution of the quality of the institutional environment in the EU countries to the demand for goods infringing intellectual property rights in international trade. An indirect relationship was assumed between the quality of the institutional environment and the demand for counterfeits. The explanatory variable was 5 economic and social indicators that are related to institutional quality, and the explained variable was the demand for counterfeit goods. The assumption could not be verified through the mathematical-statistical method of regression analysis, possible causes are mentioned. Measures were proposed to increase the effectiveness of intellectual property protection at the EU level.

## **Key Words**

Counterfeit Goods, Import, Institutional Economics, Intellectual Property, Market Failure

## **Poděkování**

Velice děkuji Ing. Mgr. Marku Skálovi, Ph.D. za odborné vedení při vypracování této diplomové práce, děkuji za vstřícnost, trpělivost a neocenitelné připomínky. Děkuji též Ing. Vladimíře Hovorkové Valentové, Ph.D. za její čas, ochotu a laskavý přístup při konzultaci analytické části práce. Taktéž bych ráda vyjádřila hluboké poděkování PhDr. Janě Engelové Pavkové za jazykovou korekturu práce.



# Obsah

<b>Seznam ilustrací.....</b>	<b>13</b>
<b>Seznam tabulek.....</b>	<b>14</b>
<b>Seznam použitých zkratk, značek a symbolů .....</b>	<b>15</b>
<b>Úvod.....</b>	<b>16</b>
<b>1. Institucionalismus v ekonomické teorii.....</b>	<b>18</b>
1.1. Americký institucionalismus.....	18
1.1.1. Sociálně psychologický směr institucionalismu .....	19
1.1.2. Právní směr institucionalismu .....	20
1.2. Nová institucionální ekonomie .....	21
1.2.1. Behaviorální předpoklady o člověku dle NIE.....	22
1.2.2. Instituce a transakce v NIE .....	23
1.2.3. Teorie vlastnických práv .....	26
1.2.4. Teorie rozhodování .....	28
1.2.5. Teorie státu .....	28
1.2.6. Teorie institucionální změny .....	29
<b>2. Ochrana duševního vlastnictví .....</b>	<b>31</b>
2.1. Formy ochrany duševního vlastnictví.....	32
2.1.1. Průmyslové právo .....	33
2.1.2. Autorské právo a práva s ním související .....	35
2.1.3. Jiné formy ochrany duševního vlastnictví.....	36
2.2. Aktéři v systému ochrany duševního vlastnictví .....	37
2.2.1. Majitel práv k duševnímu vlastnictví.....	37
2.2.2. Spotřebitel .....	40
2.2.3. Normotvůrce.....	41
2.2.4. Porušitel práv k duševnímu vlastnictví.....	42
2.2.5. Mezinárodní smlouvy a organizace v systému.....	44
<b>3. Opatření na unijní a národní úrovni.....</b>	<b>47</b>
3.1. Tržní selhání a mikroekonomická opatření státu .....	47
3.2. Vymáhání práv k duševnímu vlastnictví.....	48
3.2.1. Zboží nemající status zboží Unie .....	48
3.2.2. Zboží mající status zboží Unie .....	49
3.3. Boj proti padělkům na unijní úrovni .....	51
3.3.1. Europol.....	51

3.3.2.Evropský úřad pro boj proti podvodům.....	51
3.3.3.Safety Gate.....	52
<b>4. Analytická případová studie .....</b>	<b>53</b>
4.1. Zdroj dat a jeho omezení .....	53
4.2. Ekonomické a sociální ukazatele .....	54
4.2.1.Vztah mezi životní úrovní obyvatel EU a poptávkou po padělcích.....	55
4.2.2.Vztah mezi e-commerce a poptávkou po padělcích .....	60
4.2.3.Vztah mezi úrovní logistiky a poptávkou po padělcích .....	63
4.2.4.Vztah mezi kvalitou právního státu a poptávkou po padělcích .....	65
4.2.5.Vztah mezi úrovní komunikační a datové infrastruktury a poptávkou po padělcích .....	68
<b>Závěr.....</b>	<b>71</b>
<b>Seznam použité literatury .....</b>	<b>76</b>
<b>Seznam příloh.....</b>	<b>81</b>



## Seznam ilustrací

Obr. 1 Závislost poptávky po padělcích na HDPr p. c. [€] .....	57
Obr. 2 Závislost poptávky po padělcích na skutečné individuální spotřebě .....	59
Obr. 3 Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti e-commerce trhu ....	61
Obr. 4 Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti e-commerce trhu a dosaženém stupni vzdělání.....	62
Obr. 5 Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti logistické infrastruktury.....	65
Obr. 6 Závislost poptávky po padělcích na kvalitě právního státu .....	67
Obr. 7 Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury.....	69

## Seznam tabulek

Tab. 1 Hodnoty odhadu importu padělků p. c. pro státy EU.....	56
---	----

## Seznam použitých zkratk, značek a symbolů

AIC	Actual Individual Consumption
ČR	Česká republika
DQL	Digital Quality of Life
EMPACT	European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats
EU	Evropská unie
EU SOCTA	European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment
EUIPO	European Union Intellectual Property Office
EPO	European Patent Office
EUROPOL	European Union Agency for Law Enforcement Cooperation
HDP	hrubý domácí produkt
KS	Kolmogorov – Smirnov
LPI	Logistics Performance Index
MSP	malé a střední podniky
NIE	nová institucionální ekonomie
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
OLAF	Office de Lutte Anti-Fraude
OZ	ochranná známka
p. c.	per capita
RLI	Rule of Law Index
TRIPS	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
ÚPV	Úřad průmyslového vlastnictví
WIPO	World Intellectual Property Organisation
WTO	World Trade Organisation

# Úvod

Aktivity podniků spojené s ochranou duševního vlastnictví jsou přínosné pro podniky samotné, ale přeneseně jsou přínosem i pro celou společnost, neboť mají významný vliv na hospodářský růst ekonomiky. Avšak výstupy inovačního úsilí podniků jsou využívány také obchodníky, kteří na tomto úsilí nikterak neparticipují a při své hospodářské činnosti práva majitelů duševního vlastnictví porušují. V mezinárodním měřítku je obchod se zbožím porušujícím práva duševního vlastnictví rozšířenou formou organizovaného zločinu. Tato nežádoucí aktivita poškozují majitele práv duševního vlastnictví a představuje bezpečnostní riziko pro spotřebitele. V konečném důsledku pak působí negativně na celou ekonomiku.

Podle institucionálních ekonomů probíhá reálný vývoj ekonomiky v určitém institucionálním prostředí, které je determinováno specifickými politickými, kulturními, sociálně psychologickými a sociologickými faktory, přičemž tento institucionální rámec se v čase mění. Nahlíženo prizmatem institucionální ekonomie bude též import zboží porušujícího práva duševního vlastnictví ovlivněn institucionálním prostředím té které ekonomiky, a to na straně nabídky i na straně poptávky.

Cílem diplomové práce je zhodnotit přínos kvality institucionálního prostředí na poptávku po zboží porušujícím práva duševního vlastnictví v mezinárodním obchodu.

Je přijat výzkumný předpoklad, že s vyšší kvalitou institucionálního prostředí je spojena nižší poptávka po padělcích.

Zároveň diplomová práce hledá odpovědi na následující výzkumné otázky:

- 1. Jaké jsou souvislosti postulátů institucionální ekonomie a ochrany duševního vlastnictví?**
- 2. Lze z teorie institucionální ekonomie formulovat hospodářsko-politické nástroje, prostřednictvím kterých je možné minimalizovat negativní dopad zkoumané nelegální aktivity?**
- 3. Jaká opatření je vhodné zavést pro zvýšení účinnosti ochrany duševního vlastnictví na unijní úrovni?**

Pro dosažení těchto záměrů byla stanovena následující struktura práce.

V **první kapitole** je představena institucionální ekonomie, jakožto myšlenkový směr uvnitř ekonomické teorie. Vzhledem ke skutečnosti, že v rámci institucionální ekonomie se rozvíjelo více teorií, pozornost je zaměřena na ty, jež byly identifikovány jako relevantní pro tuto práci. Přičemž tento výčet je spíše demonstrativní, nikoliv taxativní povahy.

Ochrana duševního vlastnictví je věnována **druhá kapitola**. Jsou v ní představeny formy ochrany duševního vlastnictví a aktéři v tomto systému působící. Akcentovány jsou stavy, kdy v systému dochází k porušování práv duševního vlastnictví v hospodářském styku. Kde je to účelné, je na aktéry pohlíženo prizmatem institucionální ekonomie.

Opatření na unijní a národní úrovni v boji proti obchodu s padělkami, organizované trestné činnosti, jsou rozebrána ve **třetí kapitole**. Pozornost je zaměřena na vymahatelnost vlastnického práva, na aktivity vybraných evropských agentur a přiblíženy jsou nástroje mikroekonomické politiky, jež mohou být použity k eliminaci důsledků tržních selhání spojených s obchodem s padělkami.

V analytické části (**čtvrtá kapitola**) jsou na případové studii Evropské unie zkoumány vztahy mezi poptávkou po padělcích a vybranými ekonomickými a sociálními indikátory, které souvisí s institucionální kvalitou. Předmětem **závěrečné kapitoly** je zodpovězení výzkumných otázek, vyvození závěru týkajícího se výzkumného předpokladu a návrh na další výzkum.

Explanace pro práci stěžejních postulátů institucionální teorie vycházela z literární rešerše. Výzkumné závěry byly vyvozeny pomocí axiomaticky-deduktivní metody, na základě syntézy závěrů institucionálních přístupů i mikroekonomické teorie. V analytické části práce byla pro jejich verifikaci použita matematicko-statistická metoda regresní analýzy.

Současná odborná literatura věnuje poptávce po zboží porušujícím práva duševního vlastnictví pozornost zejména v oblasti identifikace determinantů spotřebitelského chování na individuální úrovni (Rosely et al. 2021, Wu a Zhao 2021, Stravinskiene et al. 2014), bez uvažování kvality institucionálního prostředí jakožto významné vysvětlující proměnné.

# 1. Institucionalismus v ekonomické teorii

Institucionální ekonomie je myšlenkový směr uvnitř ekonomické teorie. Klade důraz na uznání vlivu institucí na ekonomické chování lidí a na dosahování ekonomické výkonnosti v historickém čase. Klíčový pojem **instituce** je vymezen značně široce, přičemž jeho vymezení se liší nejen mezi dvěma hlavními vývojovými směry institucionalismu, ale také jednotliví představitelé těchto směrů vymezují pojem instituce odlišně. Tato odlišná vymezení budou postupně představena, přesto lze uvést alespoň dvě definice pro osvětlení tohoto pojmu. Milan Sojka (2010, s. 209) uvádí, že „*Instituci lze definovat jako společenské uspořádání (instrument) či pravidlo regulující vzájemné vztahy jednotlivců i společenských skupin ...*“ Jiný náhled nabídl ve svém článku z roku 2006 Geoffrey M. Hodgson. Instituce vnímá jako systémy ustálených a převažujících sociálních pravidel, která strukturují sociální interakce (Hodgson, 2006). Institucemi tedy jsou například jazyk, peníze, zvyky, tradice, pravidla chování sociálních skupin nebo právní normy.

Rozvoj zájmu o instituce započal v devadesátých letech 19. století (Sojka, 2010). Na formování institucionalismu měla významný vliv mladší německá historická škola svým akcentem na evoluci ekonomických a sociálních procesů v historickém čase. Podle Schmollera, zástupce mladší německé historické školy, je chování jednotlivce významně předurčeno historickými a kulturními okolnostmi. Jiný zástupce mladší německé historické školy, Werner Sombart, se domníval, že různé ekonomické instituce, které mají vliv na cenové tvorby a trhy, jsou historicky specifické (Sojka, 2010). Německá historická škola tak pro institucionalismus byla důležitým předchůdcem. Institucionální ekonomii tvoří dva proudy – americký institucionalismus a nová institucionální ekonomie.

## 1.1. Americký institucionalismus

Americký institucionalismus – nebo také stará institucionální ekonomie – se rozvíjí v období od 90. let 19. století do první poloviny 20. století (Sojka, 2010). Impulsem ke vzniku tohoto směru byla kritika neoklasické ekonomie. Hlavní výtkou bylo naprosté přehlížení institucionálního prostředí, tzn. politických, kulturních, sociálně psychologických a sociologických faktorů, uvnitř neoklasické ekonomické analýzy.

Podle institucionalistů není možné odhlédnout od institucionálního prostředí, ve kterém reálný vývoj ekonomiky probíhá. Odmítají neoklasický důraz na vědeckou orientaci, na přílišnou matematizaci a formalizaci, která dle institucionalistů přináší spíše exaktním přírodním vědám, přičemž neoklasiky je aplikována na společenské jevy. Pro institucionalisty je významné sledovat výkonnost ekonomiky v historickém čase, tedy v historickém kontextu, kdežto neoklasici upřednostňují čas logický, tedy logické řazení ekonomických událostí v rámci ekonomického modelu nebo analýzy. Podstatné je dále to, že institucionalisté odmítají neoklasický model člověka ekonomického (homo oeconomicus), tedy člověka maximalizujícího užitek a neomezeně racionálního. V jejich vidění by měl být člověk a jeho ekonomické chování zasazen do společenského a kulturního kontextu.

Staří institucionalisté rozumí institucemi určitá pravidla, ta budou podrobněji vymezena dále, ale také organizace, ve smyslu hierarchického uspořádání subjektů.

Za zakladatele amerického institucionalismu jsou považováni Thorstein Veblen a John R. Commons (Liška, 2011). Je třeba poznamenat, že jejich programy v rámci amerického institucionalismu se značně liší.

### **1.1.1. Sociálně psychologický směr institucionalismu**

Thorstein Veblen, americký ekonom a sociolog, se soustředil na sociálně psychologické zdroje lidského chování (Liška, 2011). Instituce chápe jako souhrn zvykového myšlení a konvenčního chování, které je historicky proměnné, přičemž základem tohoto chování je sociální psychologie (Sojka, 2010). Za zásadní považoval instituce industrie, jež jsou spojeny s výrobou, a instituce businessu, jež jsou spojeny s podnikáním a jsou zaměřeny na zisk.

Do ekonomické teorie se výrazně zapsal svými knihami. V Teorii zahálčivé třídy (The Theory of Leisure Class, 1899) kritizoval materialistická měřítka úspěchu v americké kultuře. Poukazoval na skutečnost, že místo tvůrčí lidské práce se v této kultuře upřednostňuje okázalé využívání času a okázalá spotřeba, což mimo jiné považoval za plýtvání zdroji. V této souvislosti zmínil i demonstrativní spotřebu, kdy cílem takové spotřeby není uspokojení reálné potřeby, ale demonstrace

společenského statusu příslušníkům referenční sociální skupiny. Tento postřeh je ovšem stále velmi aktuální, v marketingu s ním pracuje model chování spotřebitele.

Myšlenka demonstrativní spotřeby byla dále rozpracována v demonstračním efektu (také **Veblenově efektu**). Podle tohoto efektu může pokles ceny statku vyvolat pokles poptávky po tomto statku, jelikož vlastnictví nyní již dostupnějšího statku nebude dostatečným znakem příslušnosti k bohaté společenské vrstvě. Argumenty dále rozvíjel v knihách *Teorie podnikání* (Theory of Business Enterprise, 1904) nebo *Ekonomická teorie v propočitatelné budoucnosti* (The Economic Theory in the Calculable Future, 1925).

### **1.1.2. Právní směr institucionalismu**

John R. Commons byl americký institucionalista a zakladatel právního směru institucionalismu (Liška, 2010). John R. Commons se zaměřil na formální instituce a na reformy uskutečňované prostřednictvím právních norem a regulačních opatření. Instituce pro něj byly především historicky proměnné normy společenského chování, které jsou právem sankcionované. S Thorsteinem Veblenem se tedy shodoval na historické proměnlivosti institucí, nikoliv na jejich vymezení. Zatímco Thorstein Veblen kladl důraz na sociálně psychologické pojetí institucí, Commonsovo pojetí institucí bylo právního charakteru. Toto pojetí institucí ve vývoji institucionalismu převážilo.

Podle Lubomíra Mičocha (2005) zavedl John R. Commons pojem „**transakce**“ (později se „transakce“ stala základní jednotkou analýzy neoinstitucionalismu). Transakcí se rozumí akt směny mezi účastníky smluvního vztahu. Václav Liška (2011) a Milan Sojka (2010) uvádí, že zavedl sousoví „transakční náklady“. Podle John R. Commonse se všechny transakce uskutečňují v určitém institucionálním a právním rámci a pro pochopení ekonomického systému je nutné transakce v tomto kontextu vnímat. Sumu nákladů, které jsou spojeny s každou transakcí, označil jako transakční náklady. Transakční náklady se později v rámci nové institucionální ekonomie staly natolik klíčovými, že tento směr bývá označován i jako ekonomie transakčních nákladů. Rozporoval postoj neoklasické ekonomie, jejíž zkoumání se omezilo pouze na směnné transakce. Podle John R. Commonse tento typ transakce tvoří pouhou část ekonomických transakcí, navíc nikoliv tu nejvýznamnější (Sojka, 2010). Za nejvýznamnější považoval manažerské transakce, jež se týkají vykonávání příkazů



mezi nadřízenými a podřízenými. Dále pak rozdělovací transakce, v rámci nichž dochází k přerozdělování nákladů a výnosů mezi členy určité společnosti. Příkladem takové transakce může být rozdělení daňového zatížení v konkrétním státě.

Pro hlavní směr amerického institucionalismu, tedy pro směr následující Commonsovo pojetí, byly zásadní čtyři oblasti zkoumání: instituce, proces evoluce institucí, ekonomická činnost a její institucionální formy a řešení praktických problémů (Sojka, 2010). V jejich pojetí by ekonomie měla být evoluční vědou, nikoliv se řídit zákony mechaniky tak, jak se domnívali neoklasici.

Přes nepochybně významný přínos tohoto směru v rámci ekonomické teorie, významným nedostatkem amerického institucionalismu byla absence vědeckého zkoumání institucí (Williamson, 1998). Představitelé tohoto směru nedokázali na instituce nahlížet jako na výzkumný problém. S nárůstem matematizace neoklasické ekonomie v první polovině 20. století zájem o instituce opět opadá (Richter, 2015). Na tomto místě je dobré připomenout, že právě přílišnou matematizaci američtí institucionalisté neoklasikům od 90. let 19. století vyčítali. Tento vědecký přístup však zjevně opět převážil.

## **1.2. Nová institucionální ekonomie**

Nespokojenost s neokeynesovskou makroekonomickou hospodářskou politikou a výtky vůči velké neoklasické syntéze, jež úlohu institucí zcela ignorovala, vedla v průběhu 60. a 70. let, tedy v období zakončeném stagflací, k renesanci přístupů, které se na zkoumání významu institucí v hospodářském životě opět zaměřily (Sojka, 2010). Podle Richtera (2015) stála za vzrůstem zájmu o instituce skutečnost, že pro mnohé ekonomy bylo nepřijatelné extrémně vyhraněné vidění ekonomie hlavního proudu, konkrétně ekonomie blahobytu a Arrow-Debreue modelu obecné rovnováhy, v rámci které institucím nebyla věnována žádná pozornost. V krajní podobě by totiž, dle stávajícího přesvědčení, nemělo být podstatné například to, zda jsou prostředkem směny peníze nebo jiné platidlo. Což ale neplatí.

Na druhou stranu tito ekonomové nechtěli zcela opustit východiska neoklasické ekonomie – racionální volbu a neoklasické pojetí rovnováhy (Sojka, 2010). Neoklasickou ekonomii však chtěli doplnit o instituce, neboť neoklasici pracují

s předpokladem, že institucionální prostředí je dáno, dle chápání těchto ekonomů se však instituce v čase a prostoru mění. Jinak řečeno – tito ekonomové nepokládali institucionální rámec za daný (Richter, 2015). Byl předmětem jejich výzkumu (komparativní institucionální analýzy organizace) a zvažovali důsledky daného institucionálního uspořádání pro ekonomické chování.

Oliver E. Williamson (1975) představitele tohoto nového směru označil za nové institucionalisty (nebo také neoinstitucionalisty) a směr jako novou institucionální ekonomii (dále také NIE). Přestože se zastánci tohoto směru shodli na výše uvedeném, i v rámci tohoto směru se rozvíjelo více teorií. Teorie relevantní pro tuto práci budou postupně představeny.

### 1.2.1. Behaviorální předpoklady o člověku dle NIE

Noví institucionalisté vychází z jiných behaviorálních předpokladů o člověku v hospodářství (Mlčoch, 2005). Neopouští východisko neoklasiků, racionální volbu, ale namísto člověka ekonomického předpokládají **člověka smluvního**. Člověk smluvní disponuje pouze omezenou racionalitou, nikoliv neomezenou jako člověk ekonomický. Sousloví omezená racionalita je užíváno pro racionální volbu, která zohledňuje omezení kognitivních funkcí člověka, tj. člověk není schopen získat nebo zpracovat všechny informace potřebné k plně racionálnímu rozhodování (Simon, 1990). Teorii omezené racionality rozvinul Herbert A. Simon a tato teorie se stala ústředním tématem behaviorálního přístupu k ekonomii.

Lubomír Mlčoch (2005, s. 23) dále uvádí, že „*je institucionalismus typický zesílením předpokladu o sledování vlastního zájmu*“. I zde se tedy neoinstitucionalisté rozcházejí v přístupu k analýze chování s neoklasiky, neboť ti předpokládají polosilné sledování vlastního zájmu (Mlčoch, 2005). Pro člověka v hospodářství je tedy příznačné **oportunní jednání**. Tento předpoklad je však třeba chápat tak, že v hospodářském životě se s tímto typem chování lze setkat, je nutno vést ho v patrnosti, nicméně by takové chování mělo být spíše doplňkem obvyklého etického standardu dané ekonomiky. Pokud by tomu tak nebylo, pokud by standardem bylo výhradně oportunní jednání, byla by taková ekonomika hospodářsky blíže spíše anarchii. V tomto předpokladu se tedy jedná o zohlednění přítomného rizika oportunizmu

v jednání. Oportunismus se může vyskytovat ex ante (před uskutečněním transakce) nebo také ex post (po uskutečnění transakce).

### 1.2.2. Instituce a transakce v NIE

Definice pojmu **instituce** je v NIE velice volná. Lubomír Mlčoch (2005, str. 29) instituci popisuje "*jako jakékoliv omezení, které utváří ekonomické chování lidí.*" Douglas C. North (1994) instituce vnímá jako lidmi vytvořená omezení, která utvářejí mezilidské vztahy. Siegwart Lindenberg (1998) instituce vymezuje jako stanovená pravidla a postupy, přičemž s těmito pravidly a postupy jsou relevantní lidé obeznámeni a odchýlení se od nich je nějakým způsobem postihováno. Vzhledem ke skutečnosti, že předmětem výzkumu nových institucionalistů je vliv institucí na výkonnost ekonomiky, jako přílehlavá se zdá být definice Lubomíra Mlčocha.

Představitelé NIE důsledně rozlišují instituce, dle definice výše, a organizace, ve smyslu hierarchického uspořádání subjektů. Totiž organizace vznikají a fungují na základě konkrétních institucí. V tomto přístupu se od původních amerických institucionalistů liší.

Instituce mohou být **formální** a **neformální** (North, 1991). Formálními institucemi se rozumí omezení, jež mají zákonnou podobu. V rámci jednotlivé ekonomiky se jedná o soubor právních norem, které tvoří strukturu a normativní základ právního systému nebo konkrétní oblast práva. V kontextu NIE platí podle Lubomíra Mlčocha (Mlčoch, str. 29), že *„nejdůležitější je instituce vlastnických práv, právní ochrana vlastnictví, dále celé smluvní právo (obchodní zákoník), občanské právo a trestní právo, jež spolurozhodují o vymahatelnosti či vynutitelnosti kontraktu“*. Zde je třeba podotknout, že smluvní právo je od roku 2012 součástí zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Mezi formální instituce lze dále zařadit i zákony, které upravují občanská a politická práva, neboť tyto instituce mají na chování lidí v hospodářství taktéž významný vliv a jak bylo uvedeno výše — předmětem analýzy NIE je vliv institucí na ekonomickou výkonnost. Formální instituce jsou hierarchicky upořádány. V případě České republiky (dále také ČR) má nejvyšší právní sílu Ústava a další ústavní zákony. Pod ústavními zákony stojí zákony a nejnižší prováděcí předpisy. Zvláštní postavení mají mezinárodní smlouvy, příkladem takové smlouvy může být Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (Agreement on

Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, dále také TRIPS), které mají v případě sporu přednost před zákonem ČR. Totéž se týká práva evropského. V případě sporu má přednost před vnitrostátní normou. Za formální instituce je dále nutno považovat vnitroorganizační normy – řády, směrnice, kolektivní dohody atd. (Mlčoch, 2005).

Neformální instituce mají taktéž podobu nějakého omezení, které utváří ekonomické chování členů společnosti, toto omezení však není součástí právního řádu dané společnosti. Může se jednat o nepsaná pravidla, obyčeje, tabu, náboženství nebo zvyky. Tyto instituce mají spíše povahu implicitních dohod a lze konstatovat, že jejich soubor tvoří kulturu dané společnosti.

Je zřejmé, že jednotlivé kultury se vzájemně liší, jsou sumou různých neformálních institucí. Stejně tak se liší právní řády jednotlivých zemí. Pak ale i jejich vliv na efektivnost ekonomického systému – pro zjednodušení identického ekonomického systému – bude různý, tj. výkonnost ekonomik bude různá, což je plně v souladu s přesvědčením institucionistů, totiž že na institucích záleží.

**Transakce**, jak již bylo zmíněno, je základní jednotkou analýzy NIE. Oliver E. Williamson (1987) rozpoznává tři proměnné, kterými lze každou transakci popsat. Jedná se o četnost výskytu, nejistotu a specifičnost aktiv. Z pohledu četnosti výskytu může být transakce jednorázová, příležitostná nebo opakovaná. Nejistota vyjadřuje skutečnost, že subjekty transakce nemají dokonalé informace, neznají pravděpodobnosti, s jakými mohou nastat všechny jevy spojené s její realizací (viz člověk smluvní). Přičemž s rostoucím časem se míra nejistoty zvyšuje. Konečně specifičnost aktiv – dle institucionalistů, tedy i podle Olivera E. Williamsona, klíčová proměnná spojená s každou transakcí. Za zásadní považují, nakolik jsou aktiva jedinečná a neopakovatelná. Hodnoty těchto dvou parametrů (nejistoty a specifičnosti aktiv) markantně ovlivňují akt směny mezi účastníky smluvního vztahu a výši transakčních nákladů. Specifičnost aktiv se týká fyzických, ale také lidských aktiv.

Teorie **transakčních nákladů**, jak ji ve svém článku z roku 1937 představil Ronald Coase, je východiskem NIE. Autor se v článku zamýšlel nad definicí pojmu “firma” a nad důvodem samotné existence firmy (Coase, 1937). Došel k závěru, že při směně zboží a služeb (nebo-li zdrojů) dochází ke směně vlastnických práv a právě

směna vlastnických práv vyžaduje dodatečné náklady. Konkrétně se jedná o dodatečné náklady spojené s jednáním a uzavřením samostatné smlouvy, s kontrolou plnění a s případným vynucováním plnění, to vše pro každou samostatnou transakci. Firma podle autora vznikne v okamžiku, kdy jsou náklady spojené s užitím zdrojů prostřednictvím administrativní koordinace, tj. hierarchickou strukturou řízení s centralizovaným rozhodováním a kontrolou plnění příkazů, nižší oproti užití zdrojů prostřednictvím koordinace tržní, tj. interakcí nezávislých subjektů na trhu. Jako transakční náklady označil náklady, které by bylo třeba vynaložit na uskutečnění veškerých potřebných transakcí mezi nezávislými subjekty na trhu, pakliže by tyto subjekty měly plnit stejnou funkci jako konkrétní firma. Oliver E. Williamson (1981) přirovnal transakční náklady ke tření v mechanickém systému. Pokud strany směny nefungují harmonicky, dochází-li například k nedorozuměním, ke konfliktům, k průtahům, důsledkem bude vznik transakčních nákladů. Právě transakční náklady považuje za příčinu existence různých struktur ovládání. Lubomír Mlčoch (2005) transakčními náklady označuje náklady na provoz ekonomického systému a paralelu s mechanickým systémem a třením užívá taktéž. Konstatuje také, že hlavní proud nemá pro podchycení frikci odpovídající nástroje.

Podle Roberta Charlesa Olivera Matthewse (1986) je možné transakční náklady rozlišit na náklady ex ante a náklady ex post. Náklady ex ante jsou spojeny s přípravou, vyjednáváním a zabezpečením kontraktu (cílem je snížit nejistotu spojenou s transakcí) (Mlčoch, 2005). K nákladům ex post patří náklady spojené s neúčinným nebo nevhodným přizpůsobením se na nové podmínky na trhu (dodatečné náklady na adaptaci), náklady na provoz struktur ovládání (vnitřní a vnější vztahy firmy), náklady spojené s prosazováním dodržování smluvních závazků a řešením případných sporů (např. soudní nebo monitorovací náklady) a náklady vynaložené na posílení smluvních závazků a důvěryhodnosti stran (např. náklady na transparentnost a komunikační strategie). Zde je možné vyslovit předpoklad, že pokud by všechny firmy na trhu byly společensky odpovědnými podniky (Corporate Social Responsibility – CSR), transakční náklady by se mohly blížit k nule (v tomto kontextu zejména s přihlédnutím k ekonomickému pilíři CSR, neboť součástí tohoto pilíře je mimo jiné i etické chování ke všem klíčovým partnerům, tzn. k odběratelům, dodavatelům, zaměstnancům, majitelům atd.). Takový stav je však v rozporu s přijímanými předpoklady teorie o chování člověka v ekonomice. V ní tento člověk disponuje omezenou racionalitou a má sklon k oportunnímu jednání, transakční

náklady budou součástí hospodářského života bezpochyby stále. Také je třeba vést v patrnosti proměnné, které jsou s každou transakcí spojeny. Obecně by však převaha společensky odpovědných podniků na trhu mohla objem transakčních nákladů snížit.

S transakčními náklady a specifičností aktiv je spojena i problematika vertikální integrace (Mlčoch, 2005). Totiž pakliže aktiva nejsou nijak zvláště specifická, jsou transakční náklady na zabezpečení zdrojů prostřednictvím tržní koordinace zanedbatelné. Avšak s růstem specifičnosti aktiv rostou i transakční náklady a jako výhodnější řešení se nabízí vertikální integrace.

### **1.2.3. Teorie vlastnických práv**

Představitelé NIE do svých úvah, co vše ovlivňuje ekonomické chování lidí a alokaci zdrojů, zahrnuli nejen vliv institucí, ale také důsledky určitého uspořádání **vlastnických práv** (Sojka, 2010). Předmětem vlastnického práva může být věc hmotná a nehmotná. Vlastník může s předmětem vlastnického práva nakládat libovolně a může z působení na tento předmět jiné osoby vyloučit (to ovšem neznamená, že není limitován vůbec – je omezen zákonem a subjektivními právy jiných osob). Zavedení vlastnického práva lze podle Harolda Demsetze (1967) chápat jako internalizaci externality. Harold Demsetz předpokládá, že ke vzniku vlastnického práva dochází všude tam, kde náklady na zavedení a vymahatelnost práva jsou nižší než přínos z jejich zavedení.

Ochrana očekávání vlastníka, že se svým majetkem smí a bude moci volně nakládat, je jedním ze základních pilířů hospodářského řádu (Mlčoch, 2010). Vlastnická práva specifikují normy chování lidí vůči předmětům vlastnického práva, ale také sankce, které jsou spojeny s porušením těchto norem. Různá uspořádání vlastnických práv povedou k různým formám chování vlastníků práv, k různým motivacím, ale také k různým sankcím, které jsou spojeny s porušením norem. Pokud stát zavede určité normy a zajistí jejich vynucení, bude to mít pozitivní vliv na výši transakčních nákladů (dojde k jejich snížení).

Podle Harolda Demsetze (1967) nepostačuje definovat jakýkoliv statek jeho technickými vlastnostmi, ale do úsudku je nutné zahrnout i právní omezení, jež jsou

s jeho užíváním spojena. Jako příklad lze uvést zákaz prodeje nových benzinových a naftových aut v Evropské unii od roku 2035 (Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/631). Toto omezení bude nepochybně mít dopad na ceny těchto automobilů.

Jasná **specifikace** vlastnických práv podporuje bezpečné obchodní transakce (zvyšuje důvěru účastníků trhu) a umožňuje efektivní alokaci zdrojů v ekonomice (Mlčoch, 2005). Faktický výkon vlastnických práv je obsažen v **operacionalizaci** vlastnických práv. Základními principy operacionalizace jsou: dělitelnost vlastnických práv (podílové vlastnictví), převoditelnost vlastnických práv a vymahatelnost vlastnických práv. Vymahatelnost vlastnických práv je těsně spjata se smluvním právem a s platební a finanční morálkou v místě a v čase. O tom, jak transakce probíhají, rozhoduje mimo jiné kulturně morální fenomén. Transakce mohou probíhat hladce, postačující je důvěra mezi obchodními partnery, nebo hladce neprobíhají a je nutné spory řešit prostřednictvím státu a soudního systému, což přirozeně znamená nárůst transakčních nákladů.

Za důležitá z pohledu NIE považoval vlastnická práva i Ronald Coase, neomezil se tedy pouze na transakční náklady (viz 1.2.2). Ve svém článku z roku 1959 rozvinul úvahu o tom, zda identifikace prvních vlastníků je či není důležitá pro další vývoj vlastnických transakcí (viz operacionalizace vlastnických práv – převoditelnost) a hledání optimální alokace zdrojů (Coase, 1959). Došel k závěru, že jsou-li vlastnická práva dobře definována, jinak řečeno: je zajištěn faktický výkon vlastnického práva, a transakční náklady jsou nulové, povede vyjednávání mezi smluvními stranami k efektivnímu výsledku bez ohledu na původní rozdělení vlastnických práv, tj. v konečném důsledku k maximalizaci celkové hodnoty zdrojů. To ale znamená, že pokud tomu tak není, je-li převoditelnost práv omezena, a jsou-li transakční náklady kladně nenulové, na rozdělení vlastnických práv záleží. Jeho úvahu na makroúrovni rozvinul Thrainn Eggertsson (1990). Transakční náklady uvažoval nejen v ekonomické oblasti, ale také v politické (jedná se o náklady spojené s rozhodovacím procesem a s interakcemi mezi politickými aktéry). Autor uvedl, že pokud jsou transakční náklady ve výše jmenovaných oblastech nulové, pak ekonomický růst a rozvoj dané země nesouvisí s typem vlády, jež tato země má. Avšak pokud tomu tak není, pak rozdělení politické moci a organizace v rámci politického systému jsou pro ekonomický růst a rozvoj země klíčové.

#### 1.2.4. Teorie rozhodování

Jedním z hledisek, podle kterých lze rozhodovací procesy rozčlenit, je kvalita informací (Liška, 2011). Podle tohoto hlediska se každý ekonomický subjekt může rozhodovat za jistoty, za rizika a za nejistoty. Rozhodnutí za jistoty znamená, že subjekt přesně ví, jaký stav světa nastane a jaké budou jeho důsledky (neoklasický model člověka ekonomického), rozhodnutí za rizika znamená, že subjekt zná pravděpodobnosti realizace jednotlivých stavů světa, ale neví, který stav nastane. V tomto případě se bude rozhodovat podle toho, jaký má vztah k riziku – averzní, indiferentní nebo riziko vyhledává. Rozhodnutí za nejistoty znamená, že subjekt nezná ani pravděpodobnosti, s jakými stavy světa nastanou (NIE model člověka smluvního). V podmínkách nejistoty nemají subjekty dokonalé informace, nemusí mít ani stejné informace. Pakliže subjekty na jedné straně trhu mají mnohem lepší informace než subjekty na druhé straně, na trhu existuje **asymetrie informací**. Na trhu s významnou asymetrií informací může situace vyústit v **negativní výběr** nebo v **morální hazard**. Negativní výběr je proces, který v konečném důsledku může vést až k vytěsnění kvalitní produkce produkcí méně kvalitní (makroúroveň). Tento jev popsal ve svém článku z roku 1970 americký ekonom George Akerlof. Na příkladu trhu s ojetými automobily prokázal, že na trzích, na kterých má prodávající o kvalitě výrobku dokonalejší informace než kupující, může docházet k negativnímu výběru. Morální hazard vyjadřuje skutečnost, že lépe informovaný subjekt využívá svého postavení na úkor hůře informovaného subjektu (mikroúroveň) (Liška, 2011).

#### 1.2.5. Teorie státu

Stát vytváří institucionální rámec účastníkům hospodářského života, Douglas C. North (1991) tento rámec označuje také jako "pravidla hry", a zároveň podle Maxe Webera (1969) disponuje monopolem legitimního násilí. Nezastupitelnou úlohou státu tedy je mimo jiné ustavování vlastnických práv, pro efektivnost ekonomického systému je smluvní vymezení aktivit účastníků hospodářského života klíčové, a jejich vymahatelnost. Lubomír Mičoch (2005) uvádí, že v případě smluvního pojetí státu, tj stát plní konstruktivní úlohu v normativním slova smyslu, stát zabezpečuje ochranu vlastnictví a spravedlnost. Tuto úlohu však stát nemusí plnit vždy. V situaci, kdy vlastnická práva ustavuje, operacionalizuje a vymáhá ve prospěch úzké vládnoucí skupiny, aniž by byl brán ohled na bohatství celé společnosti, konstruktivní úlohu



neplní. Takové uspořádání vlastnických práv pak přirozeně nepodporuje bezpečné obchodní transakce a neumožňuje efektivní alokaci zdrojů. Předpokladem maximalizace společenského bohatství je tedy existence efektivního bezpečnostního systému státu (prvků zákonodárné a výkonné moci, územní samosprávy, právnických a fyzických osob, které mají odpovědnost za zajištění bezpečnosti státu), efektivní a kvalitní soudní systém a ustálené a koncepční trestní právo.

Stát má dva základní cíle – maximalizaci renty státu a maximalizaci společenského bohatství (Mlčoch, 2005). Úlohou institucionální ekonomie je nalézt takovou strukturu vlastnických práv, při které bude míra soukromé a společenské výnosnosti z investic do aktiv, např. do lidského kapitálu nebo do inovací technologií, optimální.

### 1.2.6. Teorie institucionální změny

Předmětem zkoumání teorie institucionální změny je **evoluce** institucí a jejich vliv na výkonnost ekonomiky (Sojka, 2010). Významný představitel tohoto myšlenkového proudu NIE, Douglas C. North (1994), neoklasickým ekonomům vytýká, že ve svých modelech ignorují motivační strukturu obsaženou v institucích, které určují rozsah společenských investic do technologického vývoje a do lidského kapitálu. Analýza ekonomické výkonnosti v čase v podání neoklasiků pak podle něj obsahuje dva chybné předpoklady: (i) na institucích nezáleží a (ii) na čase nezáleží (viz logický čas).

Institucionální vývoj ekonomiky je dán interakcí mezi institucemi a organizacemi (organizacemi jsou myšleny politické, ekonomické, společenské a vzdělávací subjekty) (North, 1994). Organizace byly vždy tvarovány institucionální strukturou, přičemž v průběhu času procházely procesem učení, tj. získávaly zkušenosti, dovednosti (proces učení má kumulativní povahu) (Mlčoch, 2005). Pro úplnost je vhodné konstatovat, že organizace jsou tvořeny lidmi, jež jsou nositeli sdělitelných i skrytých znalostí. Právě distribuce znalostí a vědění ve společnosti je z pohledu teorie institucionální změny důležitá – racionalizace světa a jeho interpretace ovlivňují vnímání účastníků hospodářského života a tím i výši transakčních nákladů ve společnosti.

Organizace se snaží maximalizovat bohatství, případně jiné definované cíle, výběrem z množiny přípustných rozhodnutí (omezení jsou dána formálními a neformálními

pravidly), nebo se pokouší pravidla hry změnit (Mlčoch, 2005). Zde je třeba odlišit úsilí o změnu jednotlivého pravidla a změnu celého institucionálního rámce. Zatímco v případě změn jednotlivých pravidel se jedná o gradualistický proces, tyto marginalistické změny probíhají neustále, v případě změny celého institucionálního rámce se jedná o diskontinuitní změnu (stále je třeba vést v patrnosti, že k oběma typům změn dochází v určitém kulturním kontextu). Zásadní v této souvislosti je skutečnost, že formální instituce lze změnit poměrně rychle, zatímco neformální instituce se mění velmi pozvolna. Tato skutečnost nabízí vysvětlení, proč v případě tranzitivních ekonomik nebylo postačující převzít právní normy vyspělých ekonomik a očekávat okamžitý přechod z centrálně plánované ekonomiky na kapitalistickou tržní ekonomiku. Neformální instituce se s novými formálními institucemi sblíží pozvolna, v mezidobí mezi institucemi existuje napětí a nekonzistence, a postupně ustavují novou rovnováhu.

Evoluci institucí je možné pochopit pouze za předpokladu, že předmětem zkoumání je to, jak se v průběhu času mění myšlenky, zkušenosti, předsudky atd, tj. kultura společnosti (North, 1994). Působením kultury na proces učení se vytváří **závislost na minulém vývoji** (path dependency). Instituce, formální i neformální, v každé zemi a v každém čase závisejí na institucionálním rámci, jímž v historii prošly.

**Institucionální ekonomie** nabízí možnost analyzovat ekonomický systém i v situaci, kdy tento systém prochází změnami, což ekonomie hlavního proudu neumožňuje (institucionální rámec považuje za daný) (North, 1986). Za základní faktor určující ekonomickou výkonnost země považuje instituce (formální i neformální), které vytváří strukturu stimulů účastníkům hospodářského života.

## 2. Ochrana duševního vlastnictví

Podle metodické příručky OECD/Eurostat (2018) jsou aktivity firmy spojené s **ochranou duševního vlastnictví** jednou z osmi **inovačních aktivit**, které souhrnně představují její inovační činnost. **Inovací** je dle příručky nový nebo zdokonalený produkt nebo proces, který se významně liší od předchozích výrobků nebo procesů firmy, a který byl uveden na trh (výrobek) nebo uveden do užívání (proces). **Duševní vlastnictví** zahrnuje **vlastnická práva** k předmětům **nehmotné** povahy. Úmluva o zřízení Světové organizace pro duševní vlastnictví (World Intellectual Property Office, dále také WIPO), podepsaná ve Stockholmu dne 14. července 1967 (pro Československou socialistickou republiku vstoupila v platnost dnem 22. prosince 1970), rozumí pod pojmem duševní vlastnictví práva: k literárním, uměleckým a vědeckým dílům, k výkonům výkonných umělců, zvukovým záznamům a rozhlasovému vysílání, k vynálezům ze všech oblastí lidské činnosti, k vědeckým objevům, k průmyslovým vzorům a modelům, k továrním, obchodním známkám a známkám služeb, jakož i k obchodním jménům a obchodním názvům, na ochranu proti nekalé soutěži a všechna ostatní práva vztahující se k duševní činnosti v oblasti průmyslové, vědecké, literární a umělecké.

Důvod pro zavedení tohoto typu vlastnického práva – tedy práva k předmětům nehmotné povahy – lze v souladu s předpokladem Harolda Demsetze (1967) spatřit v tom, že náklady na jeho zavedení a vymahatelnost jsou nižší než přínos z jeho zavedení. Hlavní přínos zavedení institutu vlastnického práva k předmětům nehmotné povahy, tj. proč je tento institut pro společnost zajímavý, spočívá ve vlivu inovací, tj. i aktivit spojených s ochranou duševního vlastnictví, na **hospodářský růst** ekonomiky. Dlouhodobý růstový potenciál ekonomiky je totiž mimo jiné závislý i na její inovační výkonnosti. Pro společnost jsou tedy aktivity firem spojené s ochranou duševního vlastnictví přínosné. V čem jsou ale přínosné pro samotné firmy – uvést nový nebo zdokonalený produkt na trh vyžaduje značné investiční náklady. Podle Josepha A. Schumpetera (1987) jsou to právě inovace, které firmám umožňují zvyšovat tržní podíl a dočasně dosahovat monopolního zisku a tato perspektiva je největším podnětem k rozvoji inovací. Firma bude mít motivaci vynakládat prostředky na inovační aktivity spojené s ochranou duševního vlastnictví pouze za předpokladu, že tím získá konkurenční výhodu na trhu a přemění nehmotný majetek v cenný obchodní majetek. A právě to institut práva k předmětům nehmotné povahy

umožní – majitel práva může z působení na předmět vlastnického práva jiné osoby vyloučit.

Avšak samotná existence tohoto typu vlastnického práva není postačující. S nárůstem mezinárodního obchodu se souběžně otevírají příležitosti pro organizované zločinecké skupiny, které rozšiřují rozsah svých aktivit porušováním práv vyplývajících z duševního vlastnictví – obchodují s **padělaným** zbožím. Úlohou státu je nejen vytvářet pravidla hry, ale také garantovat jejich vymahatelnost. Obtížně vymahatelná vlastnická práva k předmětům nehmotné povahy budou firmy od aktivit spojených s ochranou duševního vlastnictví odrazovat, což negativně ovlivní hospodářský růst ekonomiky. Z pohledu nové institucionální ekonomie se budou aktivity firem spojené s ochranou duševního vlastnictví a specifikace a operacionalizace vlastnických práv v jednotlivých státech lišit v závislosti na státem vytvořeném institucionálním rámci a v závislosti na minulém vývoji (path dependency) společnosti.

## **2.1. Formy ochrany duševního vlastnictví**

Práva k duševnímu vlastnictví, jejichž výčet je specifikován v Úmluvě o zřízení WIPO, lze rozdělit na práva průmyslová, práva autorská a práva příbuzná k autorskému právu. Vlastnická práva a sankce jsou zákonnými normami upraveny na národní úrovni, tj. specifikace a operacionalizace práv se mezi státy liší. Je však třeba zohlednit, zda konkrétní stát nepřistoupil k některé z mnohostranných mezinárodních smluv na ochranu duševního vlastnictví. V takovém případě má stát povinnost zavést v právním řádu takové úpravy, aby byl řád v souladu s příslušnými smlouvami. Formální instituce států, které přistoupily k týmž mezinárodním smlouvám, by tak měly konvergovat. Vymahatelnost vlastnických práv je však na tom, jakých dohod je stát smluvní stranou, nezávislá.

Neoprávněné zásahy do práv k duševnímu vlastnictví jsou v České republice **trestným činem** podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, případně přestupkem podle zákona č. 355/2014 Sb., zákon o působnosti orgánů Celní správy České republiky v souvislosti s vymáháním práv duševního vlastnictví.

### 2.1.1. Průmyslové právo

Průmyslové právo lze rozdělit na vlastnická práva k výsledkům tvůrčí činnosti (vynálezy a užité vzory, dodatková ochranná osvědčení), práva k předmětům průmyslového výtvarnictví (průmyslové vzory), práva na označení (ochranné známky, označení původu/zeměpisná označení) a práva k topografiím polovodičových výrobků. Specifikem tohoto typu vlastnického práva je princip **teritoriality**, tj. právní ochrana průmyslového práva platí pouze pro území, kde byla udělena, a časové hledisko – **priorita** (právo přednosti). Uvedené níže je právní vymezení ochrany průmyslového vlastnictví v České republice na národní úrovni.

#### Patent

Ochrana vynálezu je upravena zákonem č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích. Patenty se udělují na vynálezy, které jsou nové (nejsou stavem techniky), jsou výsledkem vynálezecké činnosti (vynález pro odborníka nevyplývá zřejmým způsobem ze stavu techniky) a jsou průmyslově využitelné (opakovatelně využitelné v průmyslu nebo v jiných oblastech hospodářství). Majitel patentu má výlučné právo vynález využívat (**administrativní monopol** na trhu), poskytnout souhlas k využívání vynálezu jiným osobám (formou licence), nebo na něj patent převést (viz operacionalizace vlastnických práv). Doba platnosti patentu je maximálně 20 let od podání přihlášky vynálezu. Specifickou skupinou patentů jsou patenty, které chrání technologii, jež je začleněna do určité normy, kupř. telekomunikační standard mobilní sítě 5G. Každý výrobce, který chce uvést na trh přístroj, který využívá bezdrátové připojení k této síti, musí mít uzavřenu licenci s majitelem patentu, který tuto technologii chrání.

Na látky chráněné na území ČR platným patentem uděluje Úřad průmyslového vlastnictví (dále také ÚPV) **dodatková ochranná osvědčení**, jestliže jsou účinnými látkami přípravků (léčiv nebo přípravků na ochranu rostlin), které před uvedením na trh podléhají registraci podle zvláštních právních předpisů. Dodatkové ochranné osvědčení prodlužuje dobu patentové ochrany o dalších až pět let.

#### Užitný vzor

Ochrana užitého vzoru je upravena zákonem č. 527/1990 Sb., o užitéch vzorech. Užitným vzorem (lze se setkat i s označením malý patent) se chrání technická řešení, která jsou nová (nejsou stavem techniky), přesahují rámec pouhé odborné dovednosti

a jsou průmyslově využitelná (opakovatelně využitelná v hospodářské činnosti). Bez souhlasu majitele užitého vzoru nesmí nikdo takto chráněné technické řešení při své hospodářské činnosti vyrábět nebo uvádět do oběhu, majitel užitého vzoru je oprávněn poskytnout souhlas k využívání technického řešení jiným osobám (formou licence) nebo na ně užité vzor převést.

### **Průmyslový vzor**

Ochrana průmyslového vzoru je upravena zákonem č. 207/2000 Sb., o průmyslových vzorech. Průmyslovým vzorem se chrání řešení **designérská**, tj. vzhled výrobku (např.: obrysy, barvy, tvary, struktury nebo zdobení výrobku) (ÚPV, 2020). Chráněna je vizuálně vnímatelná vlastnost výrobku, nikoliv např. jeho technická nebo konstrukční podstata. Průmyslový vzor je způsobilý ochrany, je-li nový a má-li individuální povahu. Zápis průmyslového vzoru poskytuje jeho vlastníku výlučné právo užívat průmyslový vzor, bránit třetím osobám užívat jej bez jeho souhlasu, poskytnout souhlas s užíváním designérského řešení jiným osobám (formou licence) nebo na ně právo na průmyslový vzor převést.

### **Ochranná známka**

Ochranné známky upravuje zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách (harmonizován směrnicí Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2436). Ochrannou známkou (dále také OZ) může být jakékoliv označení, zejména slova, barvy, kresby, písmena, číslice, tvar výrobku nebo jeho obal nebo zvuky, pokud je toto označení způsobilé: **odlišit výrobky nebo služby** jedné osoby od výrobků nebo služeb jiné osoby a být **vyjádřeno v rejstříku** ochranných známek způsobem, který příslušným orgánům a veřejnosti umožňuje jasně a přesně určit předmět ochrany poskytnuté vlastníkově OZ. Na **území ČR požívají ochrany** OZ, které jsou: zapsány v rejstříku vedeném Úřadem průmyslového vlastnictví (**národní OZ**), s účinky pro ČR či EU zapsány v rejstříku vedeném WIPO (**mezinárodní OZ**), zapsány podle nařízení Evropského parlamentu a Rady o ochranné známce Evropské unie v rejstříku vedeném Úřadem Evropské unie pro duševní vlastnictví (**OZ Evropské unie**), na území ČR všeobecně známé (**všeobecně známé známky**) ve smyslu článku 6bis Pařížské úmluvy na ochranu průmyslového vlastnictví a článku 16 Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví. Vlastník OZ má výlučné právo užívat ochrannou známku ve spojení s výrobky nebo službami, pro něž je chráněna. Smí jiné

osobě poskytnout právo užívat ochrannou známku (formou výhradní/nevýhradní licence) nebo ochrannou známku na jinou osobu převést.

### **Označení původu/zeměpisná označení**

Ochrana označení původu/zeměpisných označení je upravena zákonem č. 215/2022 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele. Označením původu se rozumí název země, oblasti, nebo místa, které se stalo obecně známým jako údaj o původu určitého výrobku. Kvalita nebo vlastnosti takového výrobku musí být dány výlučně nebo převážně zeměpisným prostředím včetně činitelů přírodních nebo lidských. Zeměpisným označením se rozumí název území používaného k označení zboží odtud pocházejícího, které má určitou kvalitu, pověst nebo jiné vlastnosti, které lze přičíst tomuto zeměpisnému původu. Chráněné označení původu a zeměpisné označení je oprávněn užívat, zejména umisťovat na zboží, jehož se označení týká, každý, kdo vyrábí, zpracovává a připravuje zboží s odpovídající kvalitou či vlastnostmi na vymezeném území. Na zapsané označení původu a na zeměpisné označení nelze poskytnout licenci a tyto předměty průmyslového vlastnictví nesmí být poskytnuty jako zástava.

Dalšími průmyslovými právy jsou biotechnologický vynález, odrůdy rostlin a topografie polovodičových výrobků.

### **2.1.2. Autorské právo a práva s ním související**

Autorské právo je upraveno zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů. České autorské právo je založeno na dualistickém pojetí, tj. na oddělení **osobnostních** a **majetkových** práv. Osobnostní práva se váží k osobě autora a jsou nepřevoditelná – autor se jich nemůže vzdát. Mezi tato práva patří např. právo rozhodnout o zveřejnění díla nebo právo na nedotknutelnost díla. Osobnostní práva zanikají smrtí autora. Majetková práva slouží k uspokojování majetkových zájmů autora. Mezi tato práva patří např. právo na užití díla nebo právo udělit jiné osobě smlouvou oprávnění k užití díla. Na rozdíl od osobnostních práv nezanikají smrtí autora, ale trvají ještě po dobu dalších 70 let od jeho smrti. Specifikem tohoto typu vlastnického práva je princip **neformálnosti**, tj. právo k autorskému dílu není nutné formalizovat, vzniká okamžikem vytvoření díla

(odlišně od vzniku průmyslového práva, o které je třeba formálně zažádat), a princip **teritoriality** – ochrana ve státě původu se řídí vnitrostátním právem. V tomto textu je uvedeno právní vymezení ochrany autorského práva v České republice.

Autorský zákon upravuje práva autora k jeho dílu, práva související s právem autorským a právo pořizovatele k jím pořízené databázi. Předmětem autorského práva je dílo literární (literárním dílem je i počítačový program), jiné umělecké dílo (např. hudební nebo fotografické) nebo vědecké dílo, přičemž dílo musí být výsledkem tvůrčí činnosti autora. Právo k autorskému dílu vzniká okamžikem vzniku díla. Práva související s právem autorským zahrnují práva příbuzná (práva výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových a televizních vysílatelů) a dále práva výrobců zvukově obrazových záznamů, právo nakladatele, právo vydavatele a právo zveřejnitel dosud nezveřejněného volného díla. Právo pořizovatele k jím pořízené databázi je aplikováno, pokud databáze nespĺňuje kritéria pro přiznání ochrany jako díla souborného (v takovém případě se jedná o autorské dílo).

### **2.1.3. Jiné formy ochrany duševního vlastnictví**

Mimo výše uvedený způsob ochrany předmětů nehmotné povahy (prostřednictvím zvláštní právních předpisů) existují i jiné způsoby ochrany takových statků – utajením a obecnými právními předpisy.

**Obchodní tajemství** je příkladem ochrany předmětů nehmotné povahy utajením. Obchodní tajemství je vymezeno v § 504 občanského zákoníku. Tvoří ho konkurenčně významné, popsateľné, oceniteľné a v příslušných obchodních kruzích běžně nedostupné skutečnosti, které souvisejí se závodem (např. receptury, seznam zákazníků nebo podnikatelský plán). Právo užívat informaci tvořící obchodní tajemství lze převést prostřednictvím nepojmenované smlouvy. Porušení obchodního tajemství je pak pokládáno za **nekalou soutěž**.

Podle § 2981 odst. 3 občanského zákoníku jsou chráněny i předměty nehmotné povahy, které nepožívají ochrany některého z průmyslových práv, neboť jednání, které je v hospodářském styku způsobitelé vyvolat **nebezpečí záměny**, tj. napodobení cizího výrobku, jeho obalu nebo výkonu, může být posuzováno jako nekalá soutěž.



## 2.2. Aktéři v systému ochrany duševního vlastnictví

V předchozí podkapitole byla představena vlastnická práva k duševnímu vlastnictví. Je však třeba představit i aktéry, kteří v tomto systému působí. Akcentovány budou stavy, kdy v systému dochází k porušování práv k duševnímu vlastnictví v **hospodářském styku** (obchod s padělkami) v mezinárodním obchodu a konsekvence z těchto protiprávních aktivit pro jednotlivé aktéry vyplývající. Pozornost bude zaměřena na členské státy Evropské unie. Pro účely této práce bude nadále pojem „padělek“ zahrnovat výrobek porušující některá práva duševního vlastnictví a pojem „práva duševního vlastnictví“ zahrnovat ten typ práv, která jsou v obchodu s padělkami nejčastěji porušována (ochranná známka, průmyslový vzor, autorské právo, užitečný vzor a patent). Kde to bude účelné, bude na úlohy aktérů v systému nahlíženo prizmatem institucionální ekonomie.

### 2.2.1. Majitel práv k duševnímu vlastnictví

Obchod s padělkami, jež probíhá napříč všemi odvětvími, představuje pro majitele práv k duševnímu vlastnictví přímé i nepřímé dopady do jejich podnikatelských aktivit. Za přímé dopady lze označit **snížení příjmů** majitelů práv. Podle Úřadu Evropské unie pro duševní vlastnictví (European Union Intellectual Property Office, dále také EUIPO) (2023a) dosáhla hodnota padělků zadržovaných na hranicích Evropské unie (dále také EU) a na vnitřním trhu EU za rok 2022 téměř 2,2 miliardy eur. Což ale ve skutečnosti lze označit za podmožinu celkové hodnoty padělků na území EU. Na základě údajů za rok 2019 bylo odhadnuto, že objem mezinárodního obchodu s padělkami dosáhl v daném roce hodnoty 464 miliard amerických dolarů, tj. 2,5 % světového obchodu, a v případě EU 134 miliard amerických dolarů, což představovalo v daném roce 5,8 % dovozů do EU (OECD/EUIPO, 2021a). Ačkoliv obchod s padělkami postihuje co do velikosti všechny kategorie podniků, větším dopadům jsou vystaveny malé a střední podniky (dále také MSP), jelikož nemusí být schopny zajistit účinnou ochranu a prosazování svých práv duševního vlastnictví. Ze studie EUIPO (2023b) vyplývá, že malé a střední podniky, jejichž práva k duševnímu vlastnictví byla porušena, mají o 34 % nižší pravděpodobnost přežití než MSP, které se s takovým porušením nesetkaly.

Za nepřímé dopady lze označit **transakční náklady**, podle Roberta Charlese Olivera Matthewse (1986) ex ante a ex post, které jsou spojené s ochranou práv k duševnímu vlastnictví. Za náklady ex ante lze označit náklady vyplývající z řízení pro získání ochrany (v případě průmyslových práv např. odměny patentovému zástupci za jeho služby, pakliže přihlašovatele – potenciálního majitele práv – v řízení o získání ochrany zastupuje). Za náklady ex post pak např. monitorovací náklady, tj. majitel/patentový zástupce sleduje, zda vlastnická práva nejsou porušována, nebo v případě porušení práv – náklady spojené s vymáháním práv z duševního vlastnictví (např. náklady na zničení zboží ve zjednodušeném řízení, soudní výlohy, služby patentového zástupce/právního zástupce atd.). Ze společné studie OECD/EUIPO (2023a) plyne, že téměř 40 % malých a středních podniků trhy nemonitoruje a jednou z příčin je nedostatek zdrojů. Lze konstatovat, že výše transakčních nákladů ovlivňuje jejich ekonomické chování.

Patentový zástupce je odborník v oblasti průmyslového práva. Majitel práv se může rozhodnout nevyužít služeb patentového zástupce při správě nehmotných aktiv vůbec, případně si jeho služby zajistit prostřednictvím tržní nebo administrativní koordinace (vertikální integrace). Rozhodnutí majitele práv bude ovlivněno proměnnými podle Olivera E. Williamsona (1987), tedy kupříkladu velikostí podniku (disponibilními zdroji), portfoliem práv k duševnímu vlastnictví nebo četností aktivit spojených s ochranou duševního vlastnictví.

Padělky mohou být, ale také nemusí být, prodávány za stejné ceny jako originály. Pokud jsou prodávány za nižší ceny, stávají se pro nakupující atraktivnější a roste po nich poptávka (není podstatné, zda se jedná o záměrné, nebo nevědomé zakoupení padělku). Avšak zvýšená dostupnost statku může vyvolat pokles poptávky po originálu, a to obzvláště v případě luxusních značek, neboť vlastnictví takového statku již nebude nástrojem demonstrování společenského statusu (**Veblenův efekt**). Obchod s padělkami tak může pro majitele luxusních značek, které jsou zpravidla chráněny OZ, vyústit v silnější negativní efekt.

Obchod s padělkami je spojen s asymetrií informací (viz subkapitola 1.2.4), což je jedna z příčin selhání tržního mechanismu při alokaci zdrojů. Kupující má o kvalitě produktu neúplné informace (neví, zda se jedná/nejedná o padělek). Na druhé straně prodávající má o kvalitě produktu informace úplné. Nabízí se otázka, zda obchod s padělkami nemůže na některých trzích vyústit v nepříznivý výběr. Uvažovány jsou dva

trhy – trh s kvalitními výrobky (originály) a trh s nekvalitními výrobky (padělky). Kupující zná pravděpodobnost, s jakou si zakoupí padělek, dokáže tak stanovit průměrnou kvalitu výrobku a ochoten bude zaplatit pouze za tuto průměrnou kvalitu. Na trhu s kvalitními výrobky (originály) klesne poptávka (stávající rovnovážná cena je nadprůměrná) a zároveň na trhu s nekvalitními výrobky (padělky) poptávka vzroste (stávající rovnovážná cena je podprůměrná). Dojde k poklesu prodeje kvalitních výrobků (originálů) a vzroste množství prodaných nekvalitních výrobků (padělků). Na což spotřebitelé zareagují – průměrná kvalita výrobků je nižší, ochotni zaplatit budou pouze za tuto nižší průměrnou kvalitu. Čímž opět klesne poptávka na trhu s kvalitními výrobky (poklesne prodej, prodejci kvalitních výrobků budou opouštět trh) a vzroste poptávka na trhu s nekvalitními (jejich prodej vzroste, roste ale i jejich cena). Trh se tak bude neustále zužovat na výrobky nízké kvality (padělky), přičemž ale za cenu vyšší, než by odpovídalo nabízené kvalitě. V extrémním případě budou na trhu nabízeny pouze padělky. Ze strany majitele práv může být problém nepříznivého výběru překonáván prostřednictvím signalizačního chování. Příkladně – majitel práv může v rámci svého marketingového komunikačního mixu zdůraznit distribuční kanály společnosti (kupř. prodej výrobků pouze offline).

Poptávka po nekvalitní produkci (padělcích) však v konečném důsledku nemusí nutně vést k odlivu výrobců kvalitní produkce z trhu. Může totiž vést ke změně v jejich chování. Na přítomnost výrobků nízké kvality (padělků) na trhu mohou legální podniky zareagovat tak, že také budou vyrábět produkci nižší kvality (přičemž ale za ceny vyšší, než by odpovídalo nabízené kvalitě). V důsledku bude na trhu nabízeno předražené nekvalitní zboží a absentovat kvalitní produkce.

Negativní dopad obchodu s padělky na majitele práv k duševnímu vlastnictví lze tedy spatřit ve snížení jejich příjmů, v transakčních nákladech, které jsou spojeny s monitorováním a vymáháním práv, u luxusních značek v poklesu poptávky po produktech a v extrémních případech v nepříznivém výběru. Nelze opomenout možnost snížení hodnoty značky (pro zjednodušení: značka je registrována jako OZ) z pohledu spotřebitele v případě, kdy spotřebitel zakoupí padělek neúmyslně, přičemž kvalita padělku nedosahuje takové úrovně, kterou by spotřebitel očekával od originálního výrobku.

### 2.2.2. Spotřebitel

Spotřebitelé mohou padělky zakoupit úmyslně (nákup uskuteční na **sekundárním trhu**), ale také neúmyslně (nákup uskuteční na **primárním trhu**). Bude-li uvažován mezinárodní obchod s padělkem, pak na úrovni jednotlivé ekonomiky bude import padělků tvořen horizontálním součtem poptávek po padělcích na primárním a sekundárním trhu. Z celosvětových údajů o zabavení padělků celními orgány mezi lety 2017 až 2019 vyplývá, že v 54 % případů se jednalo o nákup na sekundárním trhu, tj. jednalo se o úmyslné zakoupení padělku (OECD/EUIPO, 2023b). Pro upřesnění je třeba uvést, že tento údaj je vztažen k padělkům importovaným prostřednictvím malých zásilek (počet položek v zásilce max. 10 kusů) a zabavených celními úřady.

#### **Poptávka po padělcích na primárním trhu**

Na primárním trhu ovlivní poptávku po určitém statku jeho cena. Dále pak ceny ostatních statků, disponibilní důchod spotřebitele, spotřebitelův vztah k riziku, dokončené vzdělání, věk nebo úroveň povědomí o právech k duševnímu vlastnictví. Dalšími faktory, které mohou poptávku po určitém statku na primárním trhu ovlivnit, jsou úroveň datové a komunikační infrastruktury a význam e-commerce v dané ekonomice.

#### **Poptávka po padělcích na sekundárním trhu**

Také na sekundárním trhu ovlivní poptávku po padělkem jeho cena (bude-li uvažována pouze a jen nižší cena padělku v porovnání s cenou originálu, spotřebitel získává zakoupením padělku větší spotřebitelský přebytek). Podle studie EUIPO (2023c) se 43 % spotřebitelů z členských států EU domnívá, že vysoká cena originálu „ospravedlňuje“ nákup padělku. Ovšem viděno optikou majitele práv k luxusní značce (registrované OZ) – ke snížení ceny nesmí dojít, neboť vlastnictví snadno dostupného statku by již pro jeho zákazníky nebylo nástrojem demonstrování společenského statusu (viz Veblenův efekt). Mezi necenové faktory, které ovlivní poptávku po padělkem, patří cena ostatních statků, disponibilní důchod spotřebitele, vztah k riziku (zdravotní, společenské, riziko protiprávního jednání, neznámá kvalita produktu, psychologické riziko), úroveň datové a komunikační infrastruktury a význam e-commerce v dané ekonomice, úroveň povědomí o právech k duševnímu vlastnictví, dosažené vzdělání, věk.

Poptávku po padělcích na sekundárním trhu mohou ovlivnit také neformální instituce dané společnosti (konvence, morálka, náboženství), přičemž v souladu se závislostí na minulém vývoji (viz 1.2.6) jsou trajektorie vývoje neformálních institucí v různých zemích odlišné.

### **2.2.3. Normotvůrce**

Pro stát z obchodu s padělkami také vyplývají přímé a nepřímé negativní důsledky. Za přímé lze označit daňové nebo celní úniky (pakliže se padělané zboží ze třetích zemí dostane do EU nelegální cestou), za nepřímé například ztrátu pracovních míst (nevytvořená místa v důsledku nižší poptávky po produkci legálních podniků), narušení hospodářské soutěže (podniky nemají stejné a spravedlivé podmínky), ohrožení zdraví a bezpečnosti občanů (obzvláště nebezpečné mohou být padělky farmaceutických výrobků, potravin nebo alkoholu), environmentální dopady (kupř. účinné látky používané v padělcích pesticidů mohou obsahovat vysoce toxické příměsi, které představují potenciální riziko pro kvalitu vody a půdy – aspekt dopadu obchodu s padělkami na životní prostředí lze označit za negativní externalitu) nebo náklady spojené s bojem proti porušování práv duševního vlastnictví (v České republice kupř. činnost orgánů Celní správy ČR, Policie ČR, České obchodní inspekce, zákonodárné nebo soudní moci).

Stát vytváří institucionální rámec účastníkům hospodářského života (viz 1.2.5), tedy i aktérům v systému ochrany duševního vlastnictví, a zároveň má pravomoc vynucovat dodržování „pravidel hry“ (těch formálních). Normotvůrce formuje výslednou podobu vnitrostátních právních norem, přičemž je povinen dodržovat závazky vyplývající z mezinárodního práva a v případě členských států EU také z práva EU. Normotvůrce musí respektovat povahu a povinnosti vyplývající z uvedených závazků. Forma, metody začlenění a vymáhání norem jsou pak uplatňovány v rámci právního systému a praxe daného státu. Příkladně směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES, o dodržování práv duševního vlastnictví, stanoví, že v případě porušení práv duševního vlastnictví nejsou směrnici dotčeny vnitrostátní předpisy členských států týkající se trestního řízení nebo trestů. Sankce spojené s porušením práv k duševnímu vlastnictví, a zanesené v právním řádu každé země, se tak budou lišit v závislosti na tom, nakolik daná společnost považuje takové jednání za společensky škodlivé (instituce, formální i neformální, v každé zemi

a v každém čase závisí na institucionálním rámci, jímž v historii prošly – viz 1.2.6). Jednotlivé státy se budou lišit i v tom, nakolik účinné je provádění a vymáhání právních předpisů v dané zemi, ve výši nákladů občanského soudního řízení a v rovném přístup účastníků ke spravedlnosti.

Odlišnou praxi členských států EU lze zaznamenat i na úrovni celních správ jednotlivých zemí. Celní úředníci členských států EU mohou zajistit výrobky podezřelé z porušení práv duševního vlastnictví (nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 608/2013, o vymáhání práv duševního vlastnictví celními orgány). Se zadržením a zajištěním padělaného zboží jsou spojeny náklady, kupř. náklady na skladování a zničení padělků, to je společné pro všechny státy. Rozdílná je praxe jednotlivých států v přístupu, kdo tyto náklady nese – zda příslušné orgány, tj. stát, nebo majitel práv duševního vlastnictví. Ze studie EUIPO (2023d) vyplývá, že kupříkladu ve Francii nese náklady na skladování i zničení padělků stát (v ČR nese náklady vlastník práv). Ve státech, ve kterých náklady nese majitel práv, má dotyčný možnost dovolávat se náhrady nákladů, ale i vydání bezdůvodného obohacení nebo přiměřeného zadostiučinění, od porušovatele. S tímto postupem jsou však spojeny transakční náklady, které opět nese majitel práv.

Obchod s padělkou patří mezi hospodářskou trestnou činnost a jako takový je významnou hrozbou pro spotřebitele, majitele práv i celá hospodářství. Mezi faktory, které mohou mít vliv na efektivitu boje s obchodem s padělkou, lze označit institucionální rámec daného státu nebo preference společnosti vyjádřené velikostí výdajů státu na veřejný pořádek a bezpečnost, tj. na policii, soudy atd.

#### **2.2.4. Porušitel práv k duševnímu vlastnictví**

Agentura Evropské unie pro spolupráci v oblasti prosazování práva (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, dále také Europol) (2021) řadí obchod s padělkou mezi organizovaný zločin. Dle společné studie EUIPO/Europol (2022) patří tento druh trestné činnosti mezi velmi výnosné trestné činy (viz odhad OECD/EUIPO, 2021a) s relativně nízkým rizikem odhalení, mimoto jsou tresty za obchodování s padělkou v porovnání s jinými trestnými činy výrazně nižší (kupř. obchod s drogami). V tomto kontextu je tento druh trestné činnosti velice atraktivním obchodním modelem. Obchodníci s padělkou využívají inovačního úsilí podniků, aniž by jakkoliv na

tomto úsilí participovali. Náklady na inovace, obecně náklady na vědu a výzkum, nesou podniky. Padělatelé zneužívají roli **černého pasažéra** a využívají **pozitivní externality**.

S nástupem pandemie COVID-19 vzrostla obliba nakupování online (je třeba poznamenat, že význam e-commerce se mezi jednotlivými zeměmi liší). Tento nástup zachytili i obchodníci s padělkami a výrobky nabízí prostřednictvím webových stránek, sociálních médií, internetových tržišť atd. Podle společné studie OECD/EUIPO (2021b) bylo zboží zadržené mezi lety 2017 až 2019 v 56 % případů zakoupeno online. Stupeň rozvinutosti e-commerce trhu by mohl být jedním z necenových faktorů, který bude ovlivňovat poptávku po padělcích (přímá úměrnost).

Kvalitní **infrastruktura** (dopravní infrastruktura a datová a komunikační infrastruktura) je klíčová pro rozvoj mezinárodního obchodu. Snížení nákladů na přepravu zboží a zrychlení přenosu dat však v globálním měřítku neusnadňuje pouze legální obchod, ale také nelegální. Růst světového obchodu – legálního i nelegálního – je zásadním způsobem spojen s rozvojem námořní přepravy (ropné tankery, lodě pro přepravu sypkého nákladu, lodě pro přepravu všeobecného nákladu, kontejnerové lodě atd.), přičemž obchod s padělkami se primárně pojí s nákladově efektivní kontejnerovou přepravou. Ze společné studie OECD/EUIPO (2021a) plyne, že celosvětově se nejvyšší počet případů zadržování zboží mezi lety 2017 a 2019 týkal výrobků přepravovaných poštou (64 %) (počet případů zadržování zboží na moři byl 5 %). Ovšem pokud jde o hodnotu padělaných výrobků, ta byla nejvyšší u výrobků zadržovaných na moři (53 %) (hodnota výrobků přepravovaných poštou byla 10 %).

Charakteristickým rysem organizovaného zločinu, tj. i obchodu s padělkami, je **korupce**. Používá se k získání vlivu a k infiltraci do organizací veřejného, ale i soukromého sektoru. Představuje hrozbu pro efektivní bezpečnostní systém státu, má negativní dopad na předvídatelnost podnikatelského prostředí, jsou s ní spojeny transakční náklady (kupř. úplatky, čas dedikovaný vyjednávání s korupčníkem), poškozují tržní rozhodování, konkurenci atd. Povaha (úplatky, nepotizmus, střet zájmů atd.) a rozsah korupce se v jednotlivých členských státech EU liší, lze očekávat, že lišit se budou i společenské náklady a důsledky korupce v jednotlivých státech.

### 2.2.5. Mezinárodní smlouvy a organizace v systému

Se vznikem světové ekonomiky v poslední třetině 19. století bylo nutné legislativně upravit a korigovat ochranu duševního vlastnictví na mezinárodní úrovni. Postupně byly zakládány významné mezinárodní organizace v oblasti ochrany duševního vlastnictví a uzavírány mezinárodní smlouvy. Maximálně účelné bylo uzavírat mnohostranné mezinárodní dohody, neboť uzavírání bilaterálních dohod by bylo násobně nákladné (transakční náklady). Pro účely přizpůsobení se vědeckotechnickému pokroku a vývoji ve světovém hospodářství jsou základní mezinárodní smlouvy průběžně novelizovány a doplňovány o další multilaterální mezinárodní smlouvy na ochranu duševního vlastnictví.

Významnými mezinárodními institucemi v oblasti ochrany duševního vlastnictví jsou WIPO, EUIPO, Evropský patentový úřad (European Patent Office, dále také EPO) a Světová obchodní organizace (World Trade Organisation, dále také WTO). Na národní úrovni zaujímá výsadní postavení ÚPV.

**WIPO** je agenturou Organizace spojených národů a na globální úrovni je v oblasti duševního vlastnictví nejdůležitější organizací. Byla založena v roce 1967. Cílem agentury je usnadnit účinnou ochranu duševního vlastnictví na celém světě a harmonizovat vnitrostátní právní předpisy v této oblasti. Nejdůležitějšími smlouvami, které WIPO spravuje, jsou **Pařížská úmluva** na ochranu průmyslového vlastnictví (ze dne 20. 3. **1883**), **Bernská úmluva** o ochraně literárních a uměleckých děl (**1886**), **Madridská dohoda** o mezinárodním zápisu továrních nebo obchodních známek (ze dne 14. 4. **1891**), **Haagská dohoda** o mezinárodním přihlašování průmyslových vzorů a modelů (ze dne 6. 11. 1925), **Lisabonská dohoda** na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu (ze dne 31. 10. 1958) a **Smlouva o patentové spolupráci** (PCT) (ze dne 19. 6. 1970). ČR je členem organizace od roku 1993.

**EUIPO** je agenturou Evropské unie odpovědnou za správu ochranné známky EU a zapsaného průmyslového vzoru Společenství, evropskou a mezinárodní spolupráci v oblasti duševního vlastnictví a za Evropské středisko pro sledování porušování práv duševního vlastnictví. Byla založena v roce 1994 jako Úřad pro harmonizaci na vnitřním trhu (Office for Harmonization in the Internal Market, OHIM), od roku 2016 působí pod stávajícím názvem. Ochranná známka EU umožňuje přihlašovatelům nabyt



na základě jediného řízení ochrannou známkou EU, již je poskytnuta jednotná ochrana a která má účinky na celém území Unie. Prostřednictvím institutu zapsaného průmyslového vzoru Společenství je poskytována jednotná ochrana s jednotným účinkem na celém území Unie. Nejdůležitějšími smlouvami, které EUIPO spravuje, je Nařízení č. 2017/1001, o ochranné známce Evropské unie a Nařízení č. 6/2002, o průmyslovém vzoru Společenství.

**EPO** byl založen v roce 1973, přezkoumává evropské patentové přihlášky a umožňuje přihlašovatelům získat ochranu pro vynálezy až ve 45 zemích prostřednictvím centralizovaného a jednotného řízení, které vyžaduje pouze jednu přihlášku. Nejdůležitější smlouvou je Úmluva o udělování evropských patentů (ze dne 5. 10. 1973). ČR je členem organizace od roku 2002.

**ÚPV** byl založen v roce 1919. Je ústředním orgánem státní správy ČR na ochranu průmyslového vlastnictví. V rámci správního řízení rozhoduje o poskytování ochrany na vynálezy, užité vzory, průmyslové vzory, ochranné známky, zeměpisná označení a označení původu výrobků a topografie polovodičových výrobků na území ČR a zároveň je podacím místem pro získání ochrany některých typů průmyslových práv, pro území mimo ČR (vynálezy, OZ). Dále zabezpečuje plnění závazků z mezinárodních smluv z oblasti průmyslového vlastnictví, jichž je ČR smluvní stranou.

Dne 15. 4. 1994 byla v Marrakeši sjednána **Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace** (dále také Dohoda), 1. 1. 1995 zahájila organizace oficiální činnost. ČR byla jedním ze zakládajících členů (WTO má v současnosti 164 členů), přičemž členem se může stát i jednotná celní unie (EU se stala – stejně jako ČR – členem WTO k 1. 1. 1995). ČR zůstává členem WTO i po vstupu do EU, v souladu se zásadami společné obchodní politiky EU však ČR již nejedná samostatně. Všechny členské státy EU jsou ve WTO zastoupeny členy Evropské komise. WTO je mezinárodní organizací pro liberalizaci obchodu. Vytváří globální systém obchodních pravidel, působí jako fórum pro vyjednávání obchodních dohod, řeší obchodní spory mezi svými členy a podporuje potřeby rozvojových zemí. Jednou z mnohostranných dohod, jež jsou nedílnou součástí Dohody, je i Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, **TRIPS**). Cílem dohody TRIPS je zmenšit deformace a překážky mezinárodního obchodu a zároveň podpořit účinnou a přiměřenou ochranu práv k duševnímu vlastnictví. Tedy opatření a postupy k dodržování práv k duševnímu vlastnictví se

samy o sobě nesmí stát překážkami oprávněného obchodu. Za tím účelem je v dohodě kupř. oddíl 4, který se týká opatření na hranicích. V článku č. 51 je uvedeno, že pakliže má majitel práv důvodné podezření, že budou při dovozu zboží jeho práva porušena, může podat u příslušných správních či soudních orgánů žádost, aby celní úřady přerušily řízení o propuštění tohoto zboží do volného oběhu. A článek č. 53 pak stanoví, že příslušné orgány (kupř. celníci) jsou oprávněny požadovat, aby žadatel (majitel práv) poskytl jistotu nebo rovnocennou záruku dostatečnou k ochraně žalovaného (potenciální porušovatel práv) a příslušných orgánů a k zabránění zneužití. Článek č. 53 tedy poskytuje ochranu žalovanému, pakliže mu v souvislosti se zadržením zboží vznikne újma, kupř. se dodatečně zjistí, že se nejedná o padělané zboží, nebo je přerušeno řízení v důsledku jednání nebo opomenutí držitele práva. Zde je důležité poznamenat, že v článku č. 53 je uvedeno, že člen Dohody má právo jistotu požadovat, nikoliv povinnost. Záleží tak na každém členovi, zda bude touto povinností majitele práv zatěžovat. V předchozí subkapitole bylo uvedeno, že se zadržením a zajištěním padělaného zboží jsou spojeny náklady (kupř. náklady na skladování a zničení padělků) a na úrovni EU existuje rozdílná praxe jednotlivých států v přístupu, kdo tyto náklady nese. Tuto otázku dohoda TRIPS neošetřuje vůbec, a tedy je zcela v režimu členů, jak problematiku řeší. Je zřejmé, že členové mají stále jistý stupeň volnosti v tom, jak intenzivně budou ochranu práv k duševnímu vlastnictví podporovat.

Dalšími zásadními mezinárodními smlouvami jsou **Římská úmluva** o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a rozhlasových organizací (ze dne 26. října 1961) a **Smlouva o duševním vlastnictví v oboru integrovaných obvodů** (ze dne 26. května 1989). Dohoda TRIPS se ve svých ustanoveních odvolává na Pařížskou úmluvu, Bernskou úmluvu, Římskou úmluvu a Smlouvu o duševním vlastnictví v oboru integrovaných obvodů.

### 3. Opatření na unijní a národní úrovni

V předchozích subkapitolách (2.2.3 a 2.2.5) byly zmíněny odlišnosti mezi členskými státy EU v oblasti vnitrostátních předpisů a praxí daných států souvisejících s porušováním práv k duševnímu vlastnictví. Obdobně tak bude učiněno i v rámci této kapitoly. Ovšem důraz bude kladen i na jednotný postup některých evropských agentur v boji proti této trestné činnosti a představeny budou také vybrané nástroje, které mohou státy – shodně – v rámci hospodářské politiky využít k eliminaci důsledků tržních selhání.

#### 3.1. Tržní selhání a mikroekonomická opatření státu

V podmínkách **dokonalé konkurence** jsou prostřednictvím cenového systému zdroje alokovány efektivně. K selhání cenového systému, a tedy k neefektivní alokaci zdrojů, může dojít z mnoha příčin. V předchozích subkapitolách (2.2.1 a 2.2.4) byly v souvislosti s obchodem s padělkami zmíněny dvě příčiny tržního selhání – asymetrické informace a externality. Eliminovat důsledky tržních selhání je úkolem hospodářské politiky státu (normotvůrce), konkrétně **mikroekonomické politiky**.

V podmínkách dokonalé konkurence mají výrobci i spotřebitelé úplné a přesné informace (což je samo o sobě v rozporu s přijímanými předpoklady teorie o chování člověka v ekonomice – viz 1.2.1). Trh s informacemi však ve skutečnosti dokonale konkurenční není a slabší stranou na něm je zpravidla spotřebitel. Normotvůrce může proti selháním na trhu s informacemi (proti informační asymetrii) působit zavedením právních norem na ochranu spotřebitele. Kupř. stanoví bezpečnostní normy pro spotřebitelské výrobky, které mají být uvedeny na trh, nebo informační povinnost prodejce ve vztahu ke spotřebiteli (způsobu použití a údržby výrobku, označení výrobce/dovozce atd.). Dále může normotvůrce potřebné informace veřejnosti zpřístupnit (kupř. ve formě seznamu rizikových e-shopů), edukovat veřejnost o spotřebitelských právech nebo podporovat různá spotřebitelská sdružení.

Zmíněna byla i další z příčin tržního selhání – existence kladných či záporných externalit na trhu, tj. existence externích nákladů. Vznik externalit se pojí s nepřesně vymezenými vlastnickými právy (viz subkapitola 1.2.3). Minimalizovat důsledky spojené s existencí externalit může normotvůrce tím, že vlastnická práva jasně

specifikuje a zajistí jejich faktický výkon (operacionalizaci). Nulovou přítomnost externalit na trhu nelze očekávat, a to z důvodu těžko dosažitelné perfektní specifikace vlastnických práv a z důvodu existence transakčních nákladů. Normotvůrce může dále zavést systém sankcí vůči subjektům, jež jsou zdroji negativních externalit.

Z uvedeného lze dovodit, že účinnost nástrojů využívaných k eliminaci důsledků tržních selhání bude záviset na institucionálním rámci daného státu, na efektivitě bezpečnostního systému státu, efektivitě a kvalitě soudního systému atd.

## **3.2. Vymáhání práv k duševnímu vlastnictví**

Z pohledu majitele práv je podstatné, zda zboží porušující jeho práva k duševnímu vlastnictví na unijní trh teprve vstupuje (zboží nemá status zboží EU), nebo se nachází na vnitřním trhu (zboží má status zboží EU). Z hlediska vymáhání se jedná o odlišné situace. Samotná operacionalizace práva (vymáhání) patří mezi nástroje využívané k eliminaci důsledků tržních selhání (negativních a pozitivních externalit, viz 3.1).

### **3.2.1. Zboží nemající status zboží Unie**

Podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 952/2013, kterým se stanoví celní kodex Unie, podléhá zboží vstupující na celní území Unie celnímu dohledu (pod dohledem zboží zůstává, dokud nezmění status) a může podléhat celní kontrole. Působnost orgánů celní správy všech členských států EU se při celním dohledu řídí **nařízením č. 608/2013**, o vymáhání práv duševního vlastnictví celními orgány. Na základě uvedeného nařízení mohou orgány celní správy při celním dohledu zboží podezřelé z porušení práv duševního vlastnictví zadržet a pozastavit jeho propuštění do volného oběhu. Orgány celní správy mohou o zadržení rozhodnout na základě již vydaného rozhodnutí, tj. schválené žádosti o přijetí opatření celních orgánů (majitel aktivně poskytuje orgánům celní správy údaje o zboží a o právech duševního vlastnictví, kterými je zboží chráněno), nebo z moci úřední, kdy majitel práv žádost ještě nepodal, ale orgány celní správy zboží identifikují jako podezřelé z porušení práv duševního vlastnictví. Pro správu celních žádostí o opatření může majitel práv využít platformu Unie **IP Enforcement Portal**. Je třeba podotknout, že při vymáhání práv je

podání žádosti o přijetí opatření nutnou, nikoliv postačující podmínkou. Nakolik o skutečnosti, zda k porušení práv skutečně došlo, nerozhodují orgány celní správy, ale příslušné jsou soudy členského státu, ve kterém se zboží nachází, jako atraktivní se jeví možnost využití článků č. 23 a č. 26 nařízení. Při splnění podmínek, uvedených v těchto člancích, totiž není nutné zahájit řízení ke zjištění, zda k porušení skutečně došlo. Zboží i jen podezřelé z porušení práva duševního vlastnictví může být bez dalšího zničeno. Což je v zájmu držitelů práv, ale i spotřebitelů, kterým tak nebude na trhu nabízeno potenciálně nebezpečné a nekvalitní zboží. Na závěr této subkapitoly je třeba poznamenat, že sankce spojené s porušením práv k duševnímu vlastnictví jsou normovány v rámci právního systému a praxe jednotlivých států, nikoliv na unijní úrovni.

### **3.2.2. Zboží mající status zboží Unie**

Pakliže má zboží porušující práva k duševnímu vlastnictví status zboží Unie, řídí se vymáhání práv, případně trestněprávní ochrana proti zásahům do práv duševního vlastnictví nebo řízení o přestupku, národní úpravou jednotlivých států. Podrobněji bude rozvedena tuzemská praxe. Na území ČR postupují orgány celní správy v souladu se **zákonem č. 355/2014 Sb.**, o působnosti orgánů Celní správy České republiky v souvislosti s vymáháním práv duševního vlastnictví (pro úplnost – součástí tohoto zákona je i úprava působnosti orgánů při celním dohledu, což v případě ČR může být kupř. poštovní zásilka ze zemí mimo EU). Orgány celní správy mohou zboží podezřelé z porušení práv duševního vlastnictví zadržet, a to na základě již vydaného rozhodnutí (obdoba institutu zmíněného u zboží nemajícího status zboží Unie), nebo z moci úřední. O žádosti o přijetí opatření na vnitrostátním trhu rozhoduje určený celní úřad (Celní úřad pro Královéhradecký kraj). Zda k porušení práv skutečně došlo, nerozhodují orgány celní správy, ale Městský soud v Praze, jakožto soud prvního stupně. K rychlému a efektivnímu postupu proti zboží, které je podezřelé z porušení práva duševního vlastnictví, však lze použít ustanovení paragrafu 18. Při splnění určitých podmínek totiž není nutné zahájit řízení ke zjištění, zda k porušení skutečně došlo, ale zboží, byť jen podezřelé z porušení práva duševního vlastnictví, může být zničeno v rámci zjednodušeného řízení.

V soukromoprávní rovině může majitel práv postupovat i v souladu se **zákonem č. 221/2006 Sb.**, o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví a ochraně obchodního

tajemství, a soudně se domáhat toho, aby se porušovatel práv jednání zdržel (kupř. stažením výrobků z trhu, zničením výrobků nebo zničením nástrojů a zařízení používaných při výrobě padělků). Výhodou postupu podle tohoto zákona je právo majitele na náhradu škody, která jednáním porušovatele vznikla.

Trestněprávní ochrana práv duševního vlastnictví je upravena v **zákoně č. 40/2009** Sb., trestní zákoník. Trestní řízení může být zahájeno na základě podnětu majitele práva nebo z moci úřední.

Na majiteli je rozhodnutí, který způsob vymáhání práv k duševnímu vlastnictví zvolí. Rozhodujícími faktory mohou být stupeň efektivity bezpečnostního systému státu, efektivita a kvalita soudního systému, stupeň důvěry a jistoty v právní řád a transakční náklady spojené s vymáháním práva dle různých výše uvedených právních norem. Přičemž je třeba připustit i možnost, že majitel svá práva vymáhat vůbec nebude, neboť zmíněné rozhodující faktory budou spíše záporného charakteru, případně transakční náklady budou příliš vysoké.

Zboží porušující práva k duševnímu vlastnictví může být pro spotřebitele z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví **nebezpečné**. Podle zákona č. 102/2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků, jsou orgány státní správy a orgány územní samosprávy v přenesené působnosti povinny činit v mezích své působnosti veškerá opatření, aby zamezily dovozu a uvádění na trh výrobků, které jsou nebezpečné, nebo zamezily jejich dalšímu oběhu. Tato právní norma plní funkci nástroje hospodářské politiky v boji proti informační asymetrii. Uvádění výrobků na trh je v dozorové kompetenci **České obchodní inspekce**. Stejně tak je v její kompetenci dozor nad stanovenými výrobky (v režimu zákona č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky, nebo zákona č. 90/2016 Sb., o posuzování shody stanovených výrobků při jejich dodávání na trh.). Každý výrobek, který nevyhovuje podmínkám na bezpečný výrobek podle zmíněných zákonů, je považován za nebezpečný a orgány dozoru jsou oprávněny přijmout opatření, kterým se omezuje uvedení výrobku na trh a do oběhu nebo se nařizuje jeho stažení z trhu a z oběhu. Zboží podezřelé z porušení práv duševního vlastnictví tak může být ve stejný okamžik kontrolováno orgány celní správy, případně orgány policie ČR, a zároveň Českou obchodní inspekcí, přičemž každá složka bude konat v souladu s jiným zákonem.

### 3.3. Boj proti padělkům na unijní úrovni

Jak již bylo zmíněno v subkapitole 2.2.4, obchod s padělkami je považován za organizovaný zločin, který představuje významnou hrozbu pro spotřebitele, majitele práv, státní instituce a hospodářství jako celek. Porušování práv duševního vlastnictví bylo zařazeno na seznam prioritních trestných činů EU v rámci evropské multidisciplinární platformy pro boj proti hrozbám vyplývajícím z trestné činnosti na období 2022 až 2025 (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats, dále také EMPACT). Boj proti této trestné činnosti je předmětem spolupráce řady evropských agentur nebo útvarů Evropské komise. Představeny budou tři nejdůležitější.

#### 3.3.1. Europol

Posláním Europolu je podporovat členské státy EU v prevenci a boji proti všem formám závažné mezinárodní a organizované trestné činnosti, kyberkriminality a terorismu (Europol, a).

S periodicitou čtyř let vypracovává Europol Posouzení hrozeb závažné a organizované trestné činnosti (European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment, dále také EU SOCTA). Cílem EU SOCTA je identifikace klíčových hrozeb trestné činnosti v EU a návrh priorit EU v oblasti trestné činnosti na příští čtyři roky. Rada Evropské unie na základě závěrů EU SOCTA definuje priority boje proti závažné a organizované trestné činnosti v rámci platformy EMPACT. Lze konstatovat, že prioritizace boje proti porušování duševních práv na unijní úrovni, přinejmenším pro roky 2022 až 2025, vychází ze závěrů Europolu.

#### 3.3.2. Evropský úřad pro boj proti podvodům

Evropský úřad pro boj proti podvodům (Office de Lutte Anti-Fraude, dále také OLAF) vyšetřuje podvodné využívání prostředků EU, na příjmové straně rozpočtu EU se může jednat kupř. o **celní podvody**, korupci v orgánech a institucích EU a pro Evropskou komisi vypracovává politiku boje proti podvodům (European Commission, a).

Ve spojení s celními podvody je vyšetřování zaměřeno především na nepravdivá celní prohlášení o hodnotě a původu zboží a o jeho zatřídění (jedná se kupř. o podhodnocení dováženého zboží v dovozních prohlášeních, často s použitím falešných dokladů; nesprávnou deklaraci výrobků dle integrovaného celního sazebníku EU). Tyto praktiky jsou běžnou praxí i obchodníků s padělkami (EUROPOL, 2021). Úřad OLAF a orgány celních správ členských států provádí společné celní operace, jejichž cílem je zvýšit účinnost při provádění cílených celních kontrol na unijní úrovni, chránit občany a podniky před vstupem výrobků porušujících práva duševního vlastnictví do EU a chránit veřejné finance EU.

### 3.3.3. Safety Gate

Safety Gate je evropský systém včasného **varování** o nebezpečných spotřebitelských výrobcích nepotravinářského charakteru, vyjma farmaceutických výrobků (European Commission, b). Systém byl zřízen směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2001/95/ES, o obecné bezpečnosti výrobků. Safety Gate umožňuje vnitrostátním orgánům zemí EU (kontaktním bodem za ČR je Ministerstvo průmyslu a obchodu), Evropského hospodářského prostoru a Evropské komisi rychlou výměnu informací o nebezpečných nepotravinářských výrobcích a zpřístupňuje informace o nebezpečných výrobcích veřejnosti.

Jakmile je v některé ze zemí zapojených v systému nebezpečný výrobek detekován, a vnitrostátní orgány přijmou opatření (kupř. nařídí stažení výrobku z trhu a z oběhu), jsou povinny informace o výrobku, rizicích spojených s výrobkem a přijatými opatřeními zaslat do systému Safety Gate. Přičemž jednou z informací, kterou musí vnitrostátní orgány do systému zadat, je zda se v případě výrobku jedná o padělek, nebo ne. Studie EUIPO (2019) byla zaměřena na analýzu hlášení, která byla v letech 2010 až 2017 do systému zadána (systém byl provozován ještě pod názvem RAPEX). Z této studie vyplývá, že 97 % výrobků, které byly označeny jako padělkami, bylo zároveň hodnoceno jako výrobky představující vážné riziko pro spotřebitele (závažnost potenciálního zranění je stanovena ve 4 stupních, vážné riziko je stupeň č. 4). Systém Safety Gate je nástrojem hospodářské politiky v boji proti informační asymetrii na unijní úrovni.



## 4. Analytická případová studie

V analytické případové studii bude ověřen výzkumný předpoklad, že s vyšší kvalitou institucionálního prostředí je spojena nižší poptávka po padělcích. Posuzovány budou státy Evropské unie, přičemž jako indikátory, které souvisí s institucionální kvalitou, budou užity ekonomické a sociální ukazatele v zahraničním obchodu (vysvětlující proměnné). Ukazatele byly vybrány na základě zjištění z teoretické části. Velikost poptávky po padělcích v jednotlivých zemích bude vyjádřena odhadem hodnoty importu padělků v malých zásilkách (vysvětlovaná proměnná). Tato hodnota bude přepočítána na obyvatele (dále také per capita, p. c.), údaj o celkové hodnotě importu padělků do jednotlivých zemí by, vzhledem k rozdílnému počtu obyvatel jednotlivých států, nebyl vypovídající. Vztahy mezi proměnnými budou zkoumány prostřednictvím regresní analýzy.

### 4.1. Zdroj dat a jeho omezení

Zdrojová data týkající se obchodu s padělaným zbožím pochází z OECD/EUIPO databáze, do které jsou nahrávány údaje o záchytech padělků orgány vnitrostátních celních správ. **Odhad** celkové hodnoty importu padělků v **malých zásilkách**, vyjádřený v amerických dolarech, pro jednotlivé členské státy za rok 2019 byl **vypočten** OECD/EUIPO (2023b) (nejedná se tedy pouze o hodnotu zboží zachyceného orgány celní správy, ale o odhadovaný skutečný tok padělků v malých zásilkách). Hodnota padělku je vyjádřena jako skutečná maloobchodní cena odpovídajícího originálního výrobku. Malou zásilkou se rozumí zásilka, v níž je doručováno deset a méně kusů výrobků. Odhad celkové hodnoty importu padělků v malých zásilkách pro jednotlivé státy byl OECD/EUIPO vyjádřen jako přirozený logaritmus. Pro potřeby této práce byly hodnoty odlogaritmovány (příloha A1), hodnota převedena z amerického dolaru na euro (příloha A2) (podle průměrného měnového kurzu za rok 2019 podle Evropské centrální banky) a pro jednotlivé státy byla celková hodnota importovaných padělků přepočítána na obyvatele (na základě údajů Eurostat o počtu obyvatel členských států EU v roce 2019, tj. včetně Velké Británie).

Import padělků v malých zásilkách byl vybrán záměrně. Lze tak určit konečné místo určení zboží – konkrétní trh, nikoliv pouze místo tranzitní, což je obvyklé

kupř. u nákladově efektivní kontejnerové přepravy. Místo určení velkých zásilek se často vztahuje k přechodnému tranzitnímu místu. Tato místa jsou využívána příkladně k přebalení zboží nebo ke změně způsobu dopravy, přičemž konečné místo určení zboží se může nacházet v jiné zemi. Jinak řečeno – padělané zboží, zachycené orgány celní správy při celním dozoru v hamburském přístavu, nemuselo být určeno pro německý trh, přičemž ale ve statistice celních záchytů bude jako země zachycení padělků uvedeno Německo. V případě malých zásilek by takové chování nebylo ekonomické, obchodníci s padělkami by nerealizovali úspory z rozsahu, lze tedy předpokládat, že padělkami v malých zásilkách jsou doručovány na konečné místo určení, na konkrétní trh.

Jaká jsou **omezení** tohoto zdroje dat. Je třeba vést v patrnosti, že se jedná o odhad celkové hodnoty importu padělků v malých zásilkách pro jednotlivé státy – ačkoliv odhad kvalifikovaný. Celková odhadovaná hodnota importu padělků v malých zásilkách představuje přibližně 40 % odhadovaného objemu mezinárodního obchodu s padělkami určeného pro unijní trh. Dále je podstatná skutečnost, že objem importu padělků v malých zásilkách nelze ztotožnit s celkovým objemem padělků, který je v daném členském státě zobchodován. Mimo padělků, které jsou do jednotlivých států dopraveny v malých zásilkách, je nutno uvažovat i dovoz padělků z tranzitních míst nebo produkci padělaného zboží v konkrétní ekonomice (toto zboží může být určeno pro stejný trh, může také ale být určeno pro jakoukoliv ekonomiku na vnitřním trhu). Dále není možné přesně určit, zda se jedná o poptávku na primárním, nebo sekundárním trhu. Vhodné by byly také odhady celkové hodnoty importu padělků v malých zásilkách pro jednotlivé státy po více obdobích, aby bylo možné sestavit časovou řadu. Takto je k dispozici pouze odhad pro jednotlivé státy za jedno období. I přes výše uvedené lze tento zdroj dat považovat za dostatečně vypovídající o skutečnosti, pakliže zmíněná omezení nebudou opomíjena, nakořli spotřebitelé jednotlivých členských států Unie poptávají zboží porušující práva duševního vlastnictví. Pro podporu tvrzení lze uvést, že o tyto odhady se opírala i OECD/EUIPO (2023b) ve společné studii „Why do countries import fakes“.

## **4.2. Ekonomické a sociální ukazatele**

Bylo zvoleno 5 ekonomických a sociálních indikátorů, které souvisí s institucionální kvalitou. Jako ukazatel charakterizující životní úroveň obyvatel v jednotlivých

členských státech EU byl zvolen hrubý domácí produkt (dále také HDP) na obyvatele (dále také per capita, p.c.) ve stálých cenách. Jako ukazatel stupně vyspělosti e-commerce trhu v dané zemi byla zvolena velikost podílu obyvatel jednotlivých států EU, kteří v roce 2019 alespoň jednou realizovali nákup prostřednictvím internetu. Kvalita obchodní infrastruktury bude posuzována podle úrovně logistické infrastruktury v dané ekonomice, konkrétně podle Indexu logistické výkonnosti (Logistics Performance Index, dále také LPI). Kvalita právního státu jednotlivých členských zemí EU bude vyjádřena prostřednictvím indexu právního státu (Rule of Law Index, dále také RLI). Stupně rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury bude vyjádřen prostřednictvím indexu digitální kvality života (Digital Quality of Life Index, dále také DQL).

#### **4.2.1. Vztah mezi životní úrovní obyvatel EU a poptávkou po padělcích**

Prvním indikátorem je životní úroveň obyvatel (HDP p.c.) v jednotlivých státech (Eurostat, a). Výše HDP p.c. je s kvalitou institucionálního prostředí úzce spjata – pro růst životní úrovně obyvatel je stabilní a předvídatelné institucionální prostředí klíčové.

Reakce spotřebitelů při různých úrovních důchodu se liší podle typu statku. S růstem důchodu spotřebitele roste nakupované množství normálních statků a klesá nakupované množství méněcenných statků. S rostoucí životní úrovní obyvatel tedy lze očekávat snížení poptávky po méněcenných statcích (pro účely této práce je padělané zboží chápáno jako méněcenný statek) a zvýšení poptávky po normálních a luxusních statcích. Z výše uvedeného vyplývá, že mezi životní úrovní (vysvětlující proměnná) a poptávkou po padělcích (vysvětlovaná proměnná) by měla být nepřímá závislost. Odhad importu padělků p.c. [€] je uveden v tab. 1.

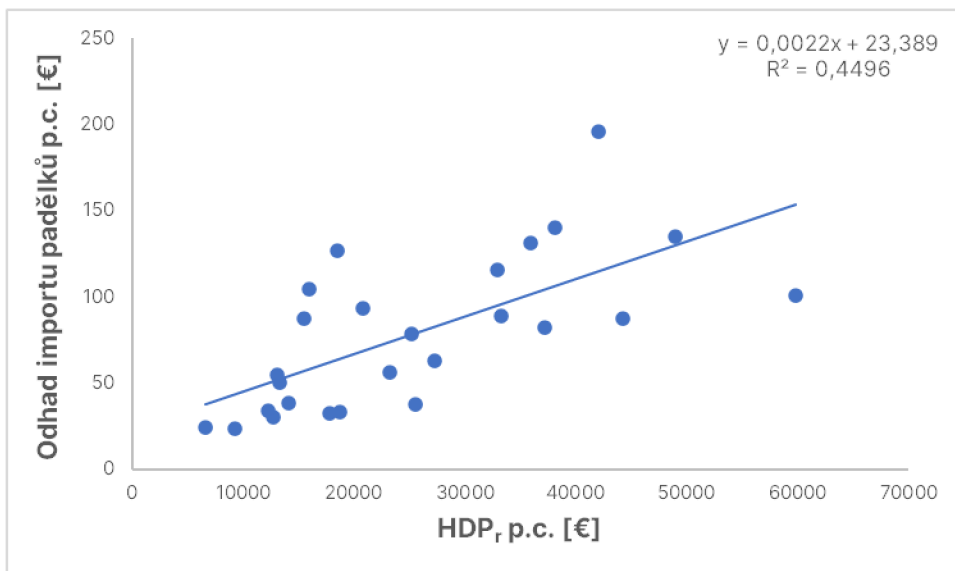
Tab. 1 Hodnoty odhadu importu padělků p.c. pro státy EU

Země	Odhad importu padělků p.c. [€]	Země	Odhad importu padělků p.c. [€]
Belgie	269	Maďarsko	50
Bulharsko	25	Malta	56
Česko	127	Německo	131
Dánsko	135	Nizozemí	196
Estonsko	88	Polsko	55
Finsko	82	Portugalsko	33
Francie	89	Rakousko	140
Chorvatsko	30	Rumunsko	23
Irsko	101	Řecko	32
Itálie	63	Slovensko	105
Kypr	38	Slovinsko	94
Litva	39	Španělsko	79
Lotyšsko	34	Švédsko	87
Lucembursko	129	Velká Británie	116

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD/EUIPO a Eurostat

Na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  byla ověřena normalita dat souboru „Odhad importu padělků p.c. [€]“ pomocí Kolmogorovova – Smirnovova (dále také KS) testu ( $D = 0,13$ ). Dále byl na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  pro soubor dat „Odhad importu padělků p.c. [€]“ proveden pro první (Rumunsko) a poslední (Belgie) hodnotu Grubbsův test. U poslední hodnoty (Belgie) bylo prokázáno, že hodnota je odlehlá. Z datasetu bude vyloučena (hodnota by mohla významně narušit odhady parametrů rovnice regresní funkce). Avšak belgickým indikátorům souvisejícím s institucionální kvalitou bude stále věnována pozornost, sledován bude výskyt případných anomálií v jednotlivých datasetech. Normalita dat byla na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  ověřena pomocí KS testu ( $D = 0,12$ ) i v souboru dat „HDP<sub>r</sub> p.c. [€]“. Dále byl na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  pro soubor dat „HDP<sub>r</sub> p.c. [€]“ proveden pro první (Bulharsko) a poslední (Lucembursko) hodnotu Grubbsův test. U poslední hodnoty (Lucembursko) bylo prokázáno, že hodnota je odlehlá. Z datasetu bude vyloučena. Data jsou uvedena v příloze B. Pro danou závislost byla jako regresní funkce zvolena přímka. Na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  bylo ověřeno, že celkový F-test ( $F = 19,60$ ) a t-test směrnice přímky ( $t_1 = 4,43$ ) jsou statisticky významné. T-test absolutního členu rovnice ( $t_0 = 1,66$ ) je statisticky nevýznamný. Přímka je k popisu závislosti poptávky po padělcích na životní úrovni obyvatel vhodná (pro přímku je určujícím faktorem směrnice a tento test vyšel významný).

Z obr. 1 vyplývá, že závislost poptávky po padělcích na životní úrovni obyvatel EU, vyjádřené HDP p.c., je přímá (kladná hodnota výběrového regresního koeficientu), spíše středně silná, což se neshoduje s výše uvedeným předpokladem. Očekávána byla závislost nepřímá. Jinak řečeno – s rostoucí životní úrovní roste poptávka po padělcích.



Obr. 1 Závislost poptávky po padělcích na HDP<sub>r</sub> p.c. [€]

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD/EUIPO a Eurostat

Pro úplnost je vhodné připomenout, z čeho se skládá poptávka po padělcích (vyjádřená odhadem celkové hodnoty importu padělků v malých zásilkách) – skládá se z poptávky na primárním a sekundárním trhu (viz subkapitola 2.2.2). Spotřebitelé s nižší životní úrovní mohou být motivováni ke koupi padělků na sekundárním trhu, to by bylo očekávatelné. Možným vysvětlením nesouladu vysloveného předpokladu (mezi životní úrovní a poptávkou po padělcích je nepřímá závislost) a zjištěným průběhem závislosti tak může být poptávka po padělcích na primárním trhu. Spotřebitel maximalizuje svůj užitek a s rostoucí životní úrovní zároveň zvyšuje nakupované množství normálních a luxusních statků, přičemž si není vědom faktu, že ve skutečnosti nakupuje statky méněcenné.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat odlehlé hodnotě z datasetu „Odhad importu padělků p.c. [€]“ – Belgii. Nabízí se možnost, že distribuce bohatství ve společnosti je nerovnoměrná. Tedy přestože má Belgie v rámci EU osmou nejvyšší hodnotu HDP<sub>r</sub> p.c., bohatství je rozloženo nerovnoměrně a část spotřebitelů preferuje nákup méněcenných statků na sekundárním trhu. Což však neplatí, neboť Giniho koeficient pro Belgie byl v roce 2019 roven 25,1 (Eurostat, b), tedy v rozdělení důchodů nebyly

v daném roce mezi domácnostmi příliš velké rozdíly (mezi státy EU měla Belgie čtvrtý nejnižší koeficient, průměrný koeficient zemí EU byl 30,6). Vyplývá to i z Koeficientu příjmové nerovnosti S80/S20, což je poměr celkového příjmu 20 % populace s nejvyšším příjmem (horní kvintil) k příjmu 20 % populace s nejnižším příjmem (spodní kvintil), který byl v Belgii v roce 2019 roven 3,61 (Eurostat, c) (průměrný koeficient zemí EU byl roven 5,07). Možným vysvětlením by mohla být značně odlišná skladba zakupovaných komodit v porovnání s ostatními zeměmi. Co je tím myšleno – pakliže by belgičtí spotřebitelé upřednostňovali nákup drahých výrobků, hodnotu odhadu importu padělků na obyvatele by tato skutečnost ovlivnila pozorovaným směrem (drahými výrobky jsou myšleny šperky nebo hodinky). Což by v případě zakoupení takových produktů na primárním trhu, kde cena odpovídá originálům, bylo hodno pozornosti, obzvláště majitelů práv duševního vlastnictví k těmto originálním výrobkům. Byl by to pro ně jasný signál, že zákazníci neznají jejich obchodní model. Avšak vysvětlení tohoto jevu – nejvyšší hodnotě odhadu importu padělků p.c. – může být i jiné.

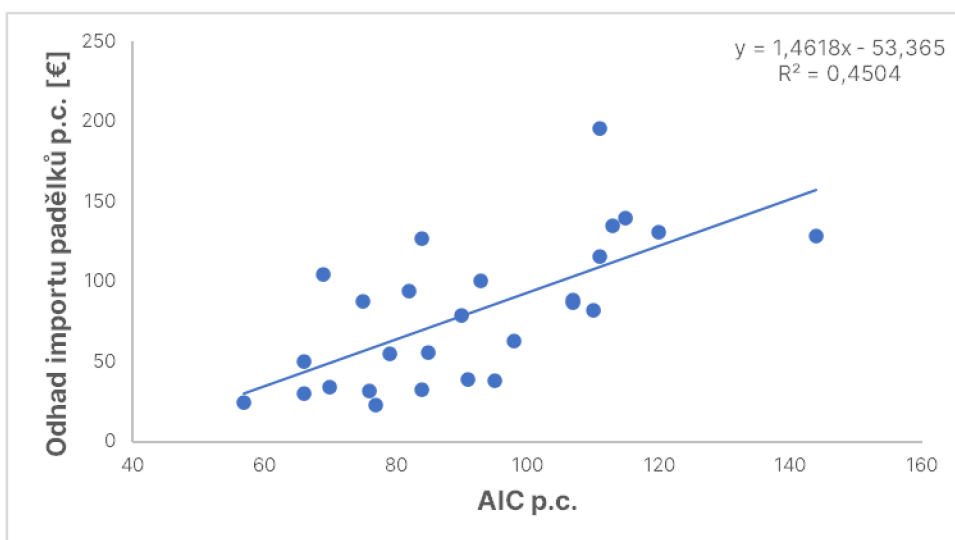
Odlehlou hodnotou v souboru dat „HDP<sub>r</sub> p.c. [€]“ bylo Lucembursko, jehož HDP p.c. dosáhlo úrovně o 162 % vyšší než průměr EU, přičemž velikostí poptávky po padělcích se v souboru „Odhad importu padělků p.c. [€]“ řadí na šestou pozici. Možným vysvětlením spíše silné poptávky po padělcích, při nejvyšším HDP p.c. v rámci EU, může být opět poptávka na primárním trhu. Nabízí se však i jiné vysvětlení. Nadprůměrně vysoké HDP p.c. je do určité míry možné vysvětlit specifikem země. Podle Eurostatu (d) přispívají k tvorbě HDP značnou měrou zaměstnanci, kteří jsou rezidenty v okolních zemích, v Lucembursku se podílí na produkci zboží a služeb, ale nejsou zahrnuti do rezidentského obyvatelstva. Životní úroveň obyvatel Lucemburska tedy ve skutečnosti nemusí být násobně vyšší oproti jiným státům EU.

Vztah mezi poptávkou po padělcích a životní úrovní obyvatel států EU bude posouzen opakovaně, přičemž reprezentantem životní úrovně obyvatel států EU bude **skutečná individuální spotřeba** p.c. (Actual Individual Consumption, dále také AIC) vyjádřená jako objemový index na obyvatele (Eurostat, e), čímž se vyloučí vliv nerezidentů na ukazatel životní úrovně posuzované země (jejich individuální spotřeba je zaznamenávána v národních účtech jejich zemí). Data jsou uvedena v příloze C.

Na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  byla ověřena normalita dat souboru „AIC p.c.“ pomocí KS testu ( $D = 0,12$ ). Dále byl na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  pro soubor dat

„AIC p.c.“ proveden pro první (Bulharsko) a poslední (Lucembursko) hodnotu Grubbsův test. Odlehlost dat nebyla prokázána. Pro danou závislost byla jako regresní funkce zvolena přímka. Na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  bylo ověřeno, že celkový F-test ( $F = 20,49$ ) a t-test směrnice přímky ( $t_1 = 4,48$ ) jsou statisticky významné. T-test absolutního členu rovnice ( $t_0 = -1,76$ ) je statisticky nevýznamný. Přímka je k popisu závislosti poptávky po padělcích na životní úrovni obyvatel vhodná (pro přímku je určujícím faktorem směrnice a tento test vyšel významný).

I při vyloučení vlivu nerezidentů na ukazatel životní úrovně obyvatel v jednotlivých členských státech zůstává závislost poptávky po padělcích na životní úrovni obyvatel EU, vyjádřené prostřednictvím AIC p.c., přímá (kladná hodnota výběrového regresního koeficientu), spíše středně silná (obr. 2). Z rovnice přímky plyne, že s jednocentním nárůstem skutečné individuální spotřeby vzroste import padělků o €1,4618 na osobu. Možné vysvětlení této závislosti se shoduje s vysvětlením výše – příčinou může být poptávka po padělcích na primárním trhu.



Obr. 2 Závislost poptávky po padělcích na skutečné individuální spotřebě  
Zdroj: vlastní zpracování dle OECD/EUIPO a Eurostat

Zaznamenáníhodné je snížení velikosti rozdílu mezi životní úrovní obyvatel Lucemburska a průměru EU. Pakliže byla jako ukazatel zvolena AIC p.c., dosáhlo Lucembursko úrovně o 44 % vyšší než průměr EU. Belgie, odlehlá hodnota v souboru „Odhad importu padělků p.c. [€]“, dosáhla úrovně o 13 % vyšší než průměr EU.

Souhrnně lze konstatovat, že i při aplikaci rozdílně konstruovaných ukazatelů životní úrovně obyvatel států EU, jakožto vysvětlujících proměnných, je závislost poptávky

po padělcích na životní úrovni obyvatel přímá. S rostoucí životní úrovni obyvatel roste poptávka po padělcích.

#### **4.2.2. Vztah mezi e-commerce a poptávkou po padělcích**

Druhým indikátorem, který souvisí s institucionální kvalitou, je stupeň rozvinutosti e-commerce trhu v jednotlivých státech. Pakliže stát plní konstruktivní úlohu v normativním slova smyslu, růst e-commerce trhu bude podpořen jasně specifikovanými pravidly elektronického obchodování, rozvinutým platebním systémem v dané zemi (stabilní a předvídatelné institucionální prostředí vytváří důvěru v platební prostředí a snižuje riziko pro účastníky), preferencí zabezpečeného přenosu dat nebo ochranou osobních údajů. Avšak na stupeň rozvinutosti e-commerce trhu mohou mít vliv i kulturní preference, zvyky a tradice v dané zemi (neformální instituce).

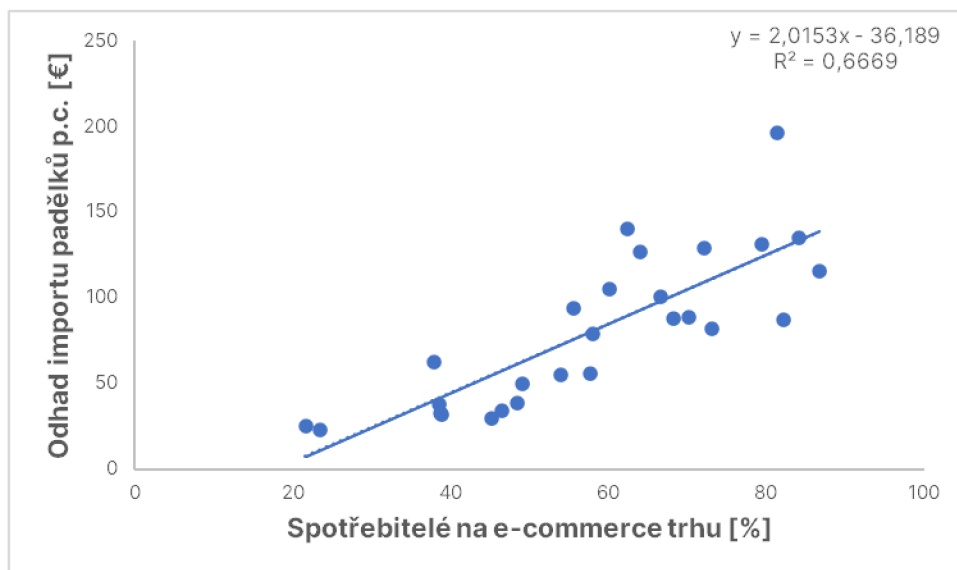
Mezi stupněm rozvinutosti e-commerce trhu, jakožto indikátorem souvisejícím s institucionální kvalitou, a poptávkou po padělcích je předpokládána nepřímá závislost. Stupeň rozvinutosti e-commerce trhu bude vyjádřen jako procento obyvatel jednotlivých států EU, kteří v roce 2019 alespoň jednou realizovali nákup prostřednictvím internetu (Eurostat, f). Zvláštní pozornost bude věnována vybrané skupině obyvatel. Data jsou uvedena v příloze D.

Normalita dat v souboru „Spotřebitelé na e-commerce trhu [%]“. byla na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  ověřena pomocí KS testu ( $D = 0,07$ ). Dále byl na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  pro soubor dat „Spotřebitelé na e-commerce trhu [%]“ proveden pro první (Bulharsko) a poslední (Velká Británie) hodnotu Grubbsův test. Odlehlost dat nebyla prokázána. Pro danou závislost byla jako regresní funkce zvolena přímka. Na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  bylo ověřeno, že celkový F-test ( $F = 50,2$ ) i oba t-testy ( $t_0 = -2,11$  a  $t_1 = 7,09$ ) jsou statisticky významné. Přímka je tedy k popisu závislosti poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti e-commerce trhu vhodná.

Z obr. 3 vyplývá, že závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti e-commerce trhu je přímá (kladná hodnota výběrového regresního koeficientu), spíše středně silná, což se neshoduje s výše uvedeným předpokladem. Lze konstatovat, že



stupeň rozvinutosti **e-commerce** trhu je jedním z necenových faktorů, který poptávku po padělcích ovlivňuje.



Obr. 3 Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti e-commerce trhu  
Zdroj: vlastní zpracování dle OECD/EUIPO a Eurostat

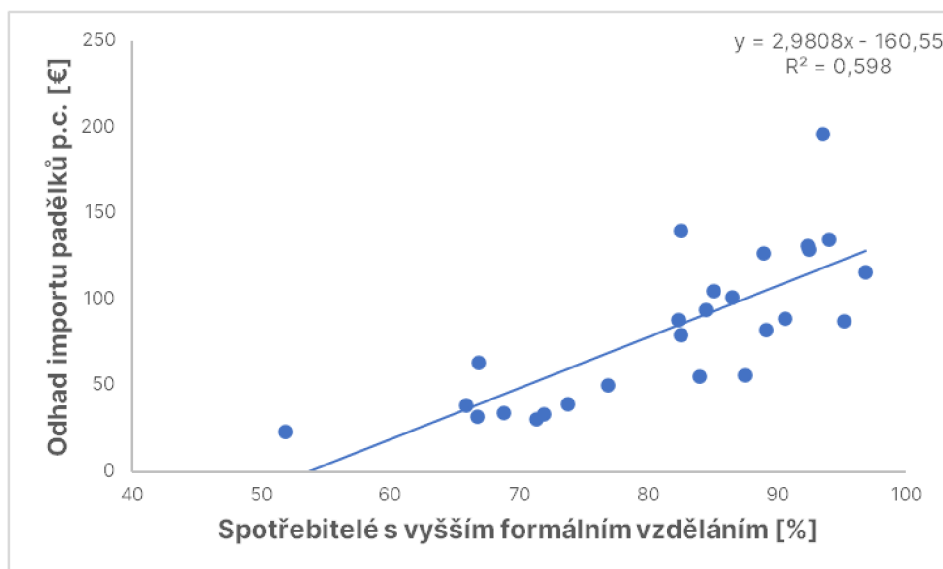
Na horizontální ose je zaneseno procento obyvatel jednotlivých států EU, kteří v roce 2019 alespoň jednou realizovali nákup prostřednictvím internetu, přičemž z rovnice přímky plyne, že s jednoprocenním nárůstem počtu obyvatel, kteří zboží zakoupí přes internet, vzroste import padělků vyjádřený částkou €2,0153 na osobu. Což je však vztah, který platil v roce 2019, tj. před vypuknutím celosvětové pandemie COVID-19. Podle International Trade Administration (2024) vzrostl podíl e-commerce na celkových globálních maloobchodních tržbách mezi lety 2019 a 2020 o 4,4 procentní body (z 13,6 % na 18 %) a vlivem změny nákupního chování spotřebitelů dále rostl, přičemž v roce 2023 dosáhl tento podíl 21,1 %. Jak bylo uvedeno v subkapitole 2.2.4, na změnu nákupního chování spotřebitelů zareagovali také obchodníci s padělků a na primárním i sekundárním trhu vzrostla nabídka padělaného zboží. Lze se domnívat, že výběrový regresní koeficient ve funkční závislosti by byl v aktuálním roce v porovnání s koeficientem za rok 2019 vyšší. Belgie mezi posuzovanými státy nevybočuje. Procento obyvatel, kteří v roce 2019 realizovali alespoň jeden nákup přes internet, je rovno 66,16, což ji řadí na jedenácté místo v rámci zemí EU.

Necenovým faktorem, který může mít vliv na poptávku po padělcích, je též **stupeň vzdělání**. S vysokým podílem osob s vyšším stupněm dosaženého vzdělání v rámci populace lze předpokládat nižší poptávku po padělcích, a to z důvodu vyššího

povědomí o ochraně duševního vlastnictví, vyššího disponibilního důchodu nebo vyššího spotřebitelského povědomí. Závislost importu padělků na stupni rozvinutosti e-commerce trhu bude posuzována s omezující podmínkou, a to na straně obyvatel jednotlivých států EU. Vysvětlující proměnnou bude podíl spotřebitelů ve věku 25 až 64 let z celkové populace země, kteří v roce 2019 alespoň jednou realizovali nákup prostřednictvím internetu (Eurostat, g) a mají vyšší formální vzdělání (dle International Standard Classification of Education 2011). Předpokládána je nepřímá závislost. Data jsou uvedena v příloze E.

Normalita dat v souboru „Spotřebitelé s vyšším formálním vzděláním [%]“. byla na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  ověřena pomocí KS testu ( $D = 0,20$ ). Dále byl na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  pro soubor dat „Spotřebitelé s vyšším formálním vzděláním [%]“ proveden pro první (Bulharsko) a poslední (Velká Británie) hodnotu Grubbsův test. U první hodnoty (Bulharsko) bylo prokázáno, že hodnota je odlehlá. Z datasetu bude vyloučena. Pro danou závislost byla jako regresní funkce zvolena přímka. Na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  bylo ověřeno, že celkový F-test ( $F = 35,7$ ) i oba t-testy ( $t_0 = -3,91$  a  $t_1 = 5,97$ ) jsou statisticky významné. Přímka je tedy k popisu závislosti poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti e-commerce trhu vhodná.

Z obr. 4 plyne, že se tento předpoklad nepotvrdil.



Obr. 4 Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti e-commerce trhu a dosaženém stupni vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD/EUIPO a Eurostat

Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti e-commerce trhu, přičemž zohlednění byli pouze spotřebitelé s vyšším stupněm dosaženého vzdělání, je přímá

(kladná hodnota výběrového regresního koeficientu), spíše středně silná. Z rovnice přímky plyne, že s jednocentním nárůstem počtu obyvatel s vyšším dosaženým vzděláním, kteří zboží zakoupí přes internet, vzroste import padělků vyjádřený částkou €2,9808 na osobu. Což je vyšší částka v porovnání s předchozím vztahem, kdy posuzována byla celá populace. Tento rozdíl by bylo možné vysvětlit vyšším disponibilním důchodem spotřebitelů s vyšším stupněm vzdělání, přičemž jejich spotřebitelské chování by bylo možné popsat obdobnými charakteristikami, které byly uvedeny v subkapitole 4.2.1. Za povšimnutí stojí skutečnost, že ani spotřebitelé s vyšším stupněm dosaženého formálního vzdělání nejspíš nedisponují vyšším povědomím o ochraně duševního vlastnictví, případně vyšším spotřebitelským povědomím.

V případě Bulharska – odstraněné hodnoty z datasetu – by nízká úroveň aktivity spotřebitelů s vyšším stupněm vzdělání na e-commerce trhu mohla být vysvětlitelná specifickou vzdělanostní strukturou obyvatel. Konkrétně převahou obyvatel s posuzovaným stupněm vzdělání ve věkové kategorii 65+ (preferenci nakupovat offline) a souběžně je uvažována ekonomická migrace obyvatel s posuzovaným stupněm vzdělání ve věkové kategorii 25-64 let do zahraničí.

Belgie, odstraněná hodnota z datasetu „Odhad importu padělků p.c. [€]“, mezi posuzovanými státy nevybočuje. Procento obyvatel, kteří v roce 2019 realizovali alespoň jeden nákup přes internet a mají vyšší formální vzdělání je rovno 86,81, což ji opět řadí na jedenácté místo v rámci zemí EU.

#### **4.2.3. Vztah mezi úrovní logistiky a poptávkou po padělcích**

Třetím indikátorem, který souvisí s institucionální kvalitou, je stupeň rozvinutosti logistické infrastruktury v zemích EU. V zemích, ve kterých je institucionální prostředí na vysoké úrovni, bude kladen důraz na rozvoj dopravní infrastruktury, prostředí mezi logistickými operátory bude konkurenční, výkon státní správy v působnosti orgánů celní správy bude efektivní.

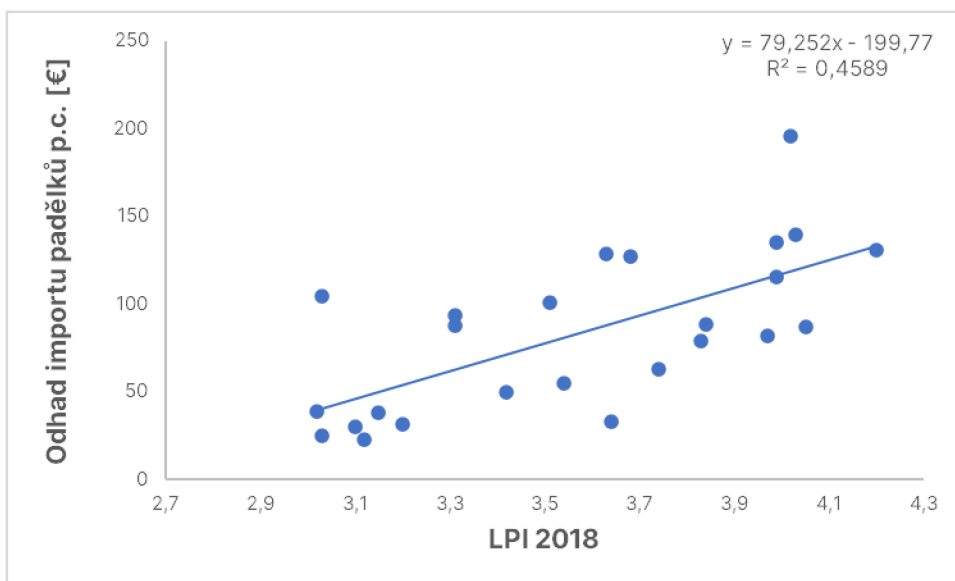
Mezi úrovní **logistické infrastruktury**, jakožto indikátoru souvisejícího s institucionální kvalitou, a poptávkou po padělcích je předpokládána nepřímá závislost. Stupeň rozvinutosti logistické infrastruktury v jednotlivých členských

státech EU bude vyjádřen prostřednictvím LPI 2018 (World Bank, a). LPI je souhrnný ukazatel výkonnosti logistického sektoru, který kombinuje údaje o šesti základních složkách výkonnosti (efektivita celního odbavení a správy hranic, kvalita obchodní a dopravní infrastruktury, snadnost sjednání přepravy zásilky za konkurenceschopné ceny, kompetence a kvalita logistických služeb, sledování odeslání a dodání zboží v reálném čase a četnost, s jakou zásilky dorazí k příjemcům v plánovaných nebo očekávaných dodacích lhůtách) do jediného souhrnného ukazatele. Index může nabývat hodnot v intervalu  $<0;5>$ , přičemž hodnota 5 znamená velmi vysokou úroveň logistické infrastruktury. Data jsou uvedena v příloze F.

Normalita dat v souboru „LPI 2018“ byla na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  ověřena pomocí KS testu ( $D = 0,13$ ). Dále byl na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  pro soubor dat „LPI 2018“ proveden pro první (Lotyšsko a Malta) a poslední (Německo) hodnotu Grubbsův test. Odlehlost dat nebyla prokázána. Pro danou závislost byla jako regresní funkce zvolena přímka. Na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  bylo ověřeno, že celkový F-test ( $F = 22,37$ ) i oba t-testy ( $t_0 = -3,21$  a  $t_1 = 4,73$ ) jsou statisticky významné. Přímka je tedy k popisu závislosti poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti logistické infrastruktury vhodná.

Z obr. 5 plyne, že předpoklad se nepotvrdil. Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti logistické infrastruktury je přímá (kladná hodnota výběrového regresního koeficientu), spíše středně silná. Se zvyšující se kvalitou logistické infrastruktury se zvyšuje poptávka po padělcích. Z rovnice přímky plyne, že s nárůstem hodnoty indexu LPI o jeden bod vzroste import padělků vyjádřený částkou €79,252 na osobu. Dále lze z rovnice přímky dovodit, že k importu padělků dochází až od určitého stupně kvality logistické infrastruktury, konkrétně od hodnoty indexu 2,52 výše. Jak již bylo uvedeno, index LPI je souhrnný ukazatel, který kombinuje údaje o šesti základních složkách výkonnosti logistického sektoru. Pokud by byla provedena regresní analýza pro všech šest složek indexu individuálně, bylo by možné posoudit, zda je některá ze složek indexu ve vztahu k poptávce po padělcích dominantní.

Hodnota indexu LPI 2018 v případě Belgie, odstraněné hodnoty z datasetu „Odhad importu padělků p.c. [€]“, je rovna 4,04 a v rámci zemí EU je její stupeň rozvinutosti logistické infrastruktury třetí nejlepší.



Obr. 5 Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti logistické infrastruktury  
Zdroj: vlastní zpracování dle OECD/EUIPO a World Bank

Za zmínku stojí strana nabídky. Také obchodníci s padělkami musí mít vypracovanou obdobu podnikatelského plánu (přirozeně nebude totožný s plánem legálních obchodníků). Strany zapojené do nelegálního obchodu si musí mimo jiné určit, zda se budou orientovat na primární nebo sekundární trh, jaké produkty a kde budou vyrábět, identifikovat cílové zákazníky a také – jak zboží na koncový trh dodat. Kvalitní logistická infrastruktura je klíčová pro rozvoj mezinárodního obchodu, avšak přínosem je nejen pro legální obchodníky, ale také pro obchodníky s padělkami, kteří takto zneužívají roli černého pasažéra a využívají pozitivní externalitu. Avšak pakliže by (hypoteticky) celní orgány kontrolovaly veškerý import proudící do EU, pak odhlédnuto od takřka prohibitivních nákladů, které by s takovou činností orgánů celní správy nutně souvisely, jednalo by se v rámci mezinárodního obchodu o zásadní překážku. Je tedy nutné uvažovat vyvážená opatření.

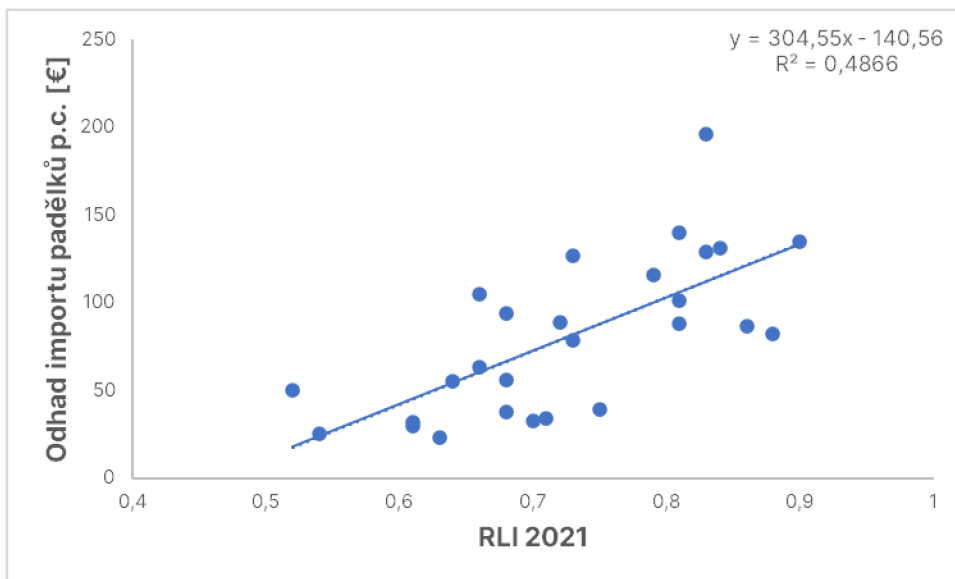
#### 4.2.4. Vztah mezi kvalitou právního státu a poptávkou po padělcích

Čtvrtým indikátorem, který souvisí s institucionální kvalitou, je stav právního státu v jednotlivých členských zemích EU. Kvalitní institucionální prostředí posiluje právní stát prostřednictvím nezávislého soudnictví, vychází z něj dodržování etických standardů ve veřejné správě a vytváří příznivé a podpůrné prostředí pro občanskou společnost.

Stát účastníkům hospodářského života vytváří institucionální rámec (prostřednictvím formálních institucí) a zároveň disponuje monopolem legitimního násilí (viz 1.2.5). Stát je však také subjektem práva, i jeho činnost je regulována formálními institucemi. A pakliže je uvažován **právní stát**, pak právu jsou podřízeny nejen soukromé subjekty, ale také stát. Právo je koncepční a ustálené a bezpečnostní systém státu je efektivní. Na základě uvedeného lze předpokládat, že import padělků bude s růstem kvality právního státu klesat (nepřímá závislost). Kvalita právního státu jednotlivých členských zemí EU bude vyjádřena prostřednictvím indexu právního státu (World Justice Project, a). Index RLI se skládá z osmi faktorů (omezení vládních pravomocí, absence **korupce**, otevřenost veřejné správy, základní práva, pořádek a bezpečnost, vymáhání práva, civilní soudnictví a trestní soudnictví), které jsou dále rozděleny do 44 dílčích faktorů. Index může nabývat hodnot v intervalu  $<0;1>$ , přičemž hodnota 1 znamená nejsilnější dodržování zásad právního státu. Pro všechny členské státy jsou hodnoty indexu RLI dostupné od roku 2021. Bude přijat předpoklad, že ke změnám celého institucionálního rámce, nikoliv ke změnám jednotlivých pravidel, dochází velmi pozvolna, tudíž jsou hodnoty indexu jednotlivých států z roku 2021 pro popsání závislosti vhodné. Data jsou uvedena v příloze G.

Normalita dat v souboru „RLI 2019“ byla na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  ověřena pomocí KS testu ( $D = 0,12$ ). Dále byl na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  pro soubor dat „LPI 2018“ proveden pro první (Maďarsko) a poslední (Dánsko) hodnotu Grubbsův test. Odlehlost dat nebyla prokázána. Pro danou závislost byla jako regresní funkce zvolena přímka. Na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  bylo ověřeno, že celkový F-test ( $F = 23,70$ ) i oba t-testy ( $t_0 = -3,07$  a  $t_1 = 4,87$ ) jsou statisticky významné. Přímka je tedy k popisu závislosti poptávky po padělcích na kvalitě právního státu vhodná.

Z obr. 6 plyne, že se předpoklad o nepřímé závislosti nepotvrdil. Závislost poptávky po padělcích na kvalitě právního státu, je přímá (kladná hodnota výběrového regresního koeficientu), spíše středně silná.



Obr. 6 Závislost poptávky po padělcích na kvalitě právního státu  
Zdroj: vlastní zpracování dle OECD/EUIPO a World Justice Project

Se zvyšující se kvalitou právního státu se zvyšuje poptávka po padělcích. Z rovnice přímky lze dovést, že k importu padělků dochází až od určité kvality právního státu, konkrétně od hodnoty indexu 0,46 výše. Zde je potřeba připomenout zdroj dat „Odhad importu padělků p.c. [€]“ – odhad hodnoty importu padělků vychází z OECD/EUIPO databáze, do které jsou nahrávány údaje o záchytech padělků orgány vnitrostátních celních správ. Hodnotu indexu 0,46 tedy nelze interpretovat tak, že k importu padělků je nutná určitá minimální kvalita právního státu. Hodnota indexu 0,46 vyjadřuje kvalitu právního státu, minimální úroveň institucionálního prostředí, při které je tento typ nelegální aktivity státem zaznamenán, nikoliv absenci importu padělků pod touto hranicí. Výše bylo předpokládáno, že import padělků bude s růstem kvality právního státu klesat. Možným vysvětlením nesouladu vysloveného předpokladu a zjištěným průběhem závislosti může být skutečnost, že s rostoucí kvalitou právního státu roste i důvěra obyvatel v mechanismy právního státu a klesá obezřetnost vůči možným přítomným rizikům. Spotřebitelé v zemích s vysokou kvalitou právního státu se mohou domnívat, že bezpečnostní systém státu je před nákupem padělků ochráněn (uvažován je nákup padělaného zboží na primárním trhu). V takovém případě by se normotvůrci v rámci hospodářské politiky měli zaměřit na zvýšení transparentnosti trhu prostřednictvím poskytování relevantních informací spotřebitelům o rizicích spojených s nákupem padělaného zboží. Hodnota indexu RLI 2021 v případě Belgie, odstraněné hodnoty z datasetu „Odhad importu padělků p.c. [€]“, je rovna 4,04. Mezi posuzovanými státy dle kvality právního státu nevybočuje, v rámci zemí EU je na desátém místě.

#### **4.2.5. Vztah mezi úrovní komunikační a datové infrastruktury a poptávkou po padělcích**

Pátým indikátorem, který souvisí s institucionální kvalitou, je úroveň komunikační a datové infrastruktury v jednotlivých státech EU. Digitalizace a digitální transformace je s nástupem čtvrté průmyslové revoluce předpokladem ekonomického růstu a konkurenceschopnosti každé ekonomiky. V zemích s vysokou institucionální kvalitou bude právní řád konzistentní a předvídatelný, v zemi budou vytvářeny podmínky pro rozvoj datové ekonomiky nebo vývoj umělé inteligence a zajištěna bude kybernetická bezpečnost aktivit v oblasti digitalizace.

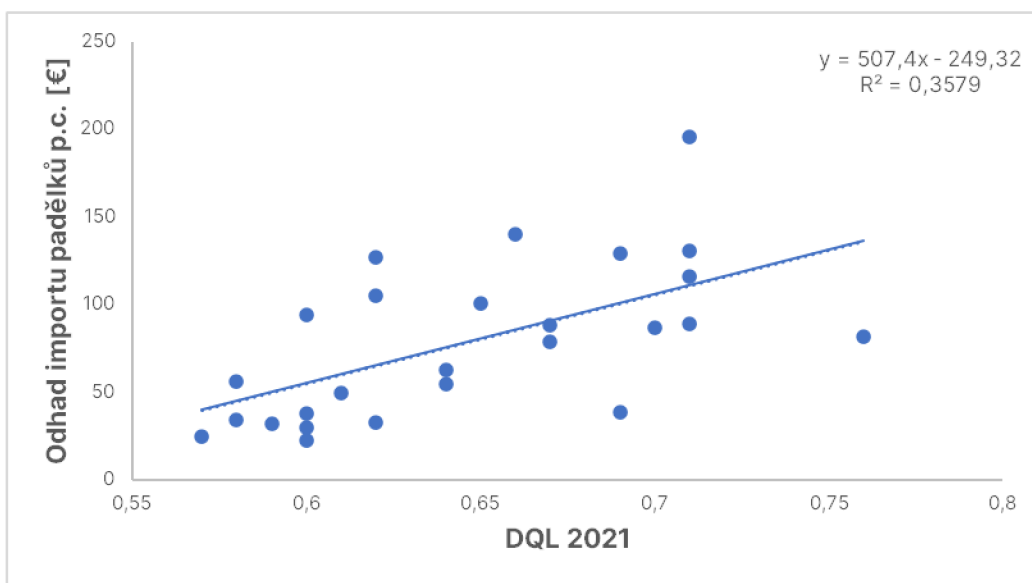
V subkapitole 4.2.2 byl posuzován vztah mezi e-commerce a poptávkou po padělcích. Se stupněm rozvinutosti e-commerce trhu velice úzce souvisí kvalita a dostupnost komunikační a datové infrastruktury v dané zemi. Nelze však konstatovat, že v zemi s rozvinutou komunikační a datovou infrastrukturou musí nutně být rozvinutý e-commerce trh (záleží mimo jiné i na spotřebitelském chování, spotřebitelé mohou preferovat nákup offline). Vztah mezi rozvinutostí komunikační a datové infrastruktury, posledním indikátorem souvisejícím s institucionální kvalitou, a poptávkou po padělcích tedy bude posouzen zvlášť. Předpokládat lze nepřímou závislost. Stupeň rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury bude vyjádřen prostřednictvím indexu DQL 2020 (Surfshark, a). Index DQL se skládá z pěti pilířů (dostupnost internetu, rychlost a stabilita připojení, komunikační infrastruktura, bezpečnost informačních a komunikačních technologií, digitalizace služeb veřejné správy). Index může nabývat hodnot v intervalu  $<0;1>$ , přičemž hodnota 1 znamená nejvyšší úroveň digitální kvality života. Pro všechny členské státy jsou hodnoty indexu DQL dostupné od roku 2021. Bude přijat předpoklad, že ke kvalitativním změnám komunikační a datové infrastruktury (ke změnám institucionálního prostředí) dochází velmi pozvolna, tudíž jsou hodnoty indexu jednotlivých států z roku 2021 pro popsání závislosti vhodné. Data jsou uvedena v příloze H.

Normalita dat v souboru „DQL Index 2021“ byla na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  ověřena pomocí KS testu ( $D = 0,10$ ). Dále byl na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  pro soubor dat „LPI 2018“ proveden pro první (Bulharsko) a poslední (Dánsko) hodnotu Grubbsův test. U poslední hodnoty (Dánsko) bylo prokázáno, že hodnota je odlehlá. Z datasetu bude vyloučena. Pro danou závislost byla jako regresní funkce zvolena přímka. Na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  bylo ověřeno, že celkový F-test ( $F = 13,38$ )



i oba t-testy ( $t_0 = 33,28$  a  $t_1 = 3,66$ ) jsou statisticky významné. Přímka je tedy k popisu závislosti poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury vhodná.

Z obr. 7 plyne, že se předpoklad o nepřímé závislosti nepotvrdil, avšak kvalita komunikační a datové infrastruktury není silnou vysvětlující proměnnou poptávky po padělcích. Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury, je přímá (kladná hodnota výběrového regresního koeficientu), spíše slabší ( $R^2 = 0,3579$ ).



Obr. 7 Závislost poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD/EUIPO a Surfshark

Z rovnice přímky lze dovést, že import padělků je spojen s určitou minimální kvalitou infrastruktury, konkrétně s hodnotou indexu 0,49. Tato hodnota odráží spíše minimální úroveň infrastruktury, od které spotřebitelé začínají být aktivní na e-commerce trhu. Jak již bylo uvedeno, kvality a komunikační a datové infrastruktury není silnou vysvětlující proměnnou poptávky po padělcích, avšak index DQL je souhrnným ukazatelem. Pakliže by byla provedena regresní analýza pro všech pět složek indexu individuálně, některá ze složek indexu by se jako silná vysvětlující proměnná ukázat mohla.

Hodnota indexu DQL 2021 v případě Belgie, odstraněné hodnoty z datasetu „Odhad importu padělků p.c. [€]“, je rovna 0,64. Mezi posuzovanými státy dle kvality

a komunikační a datové infrastruktury nevybočuje, v rámci zemí EU je na čtrnáctém místě.

Pakliže se porovnájí koeficienty determinace závislosti poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti e-commerce trhu ( $R^2 = 0,6669$ ) a závislosti poptávky po padělcích na stupni rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury ( $R^2 = 0,3579$ ), je patrný značný rozdíl. Zatímco v prvním případě lze velikost poptávky po padělcích vysvětlit stupněm rozvinutosti e-commerce trhu z téměř 67 %, v případě stupně rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury pouze z necelých 36 %. Lze konstatovat, že poptávku po padělcích lze vysvětlit spíše nákupní zvyklostí spotřebitelů než infrastrukturou, která tento typ nakupování umožňuje.

Pro doplnění lze uvést, že mezi stupněm rozvinutosti e-commerce trhu a stupněm rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury je přímá (kladná hodnota výběrového regresního koeficientu), středně silná, závislost ( $R^2 = 0,5791$ ) (viz příloha I). Stupeň rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury je očekávatelně silnou vysvětlující proměnnou stupně rozvinutosti e-commerce trhu, ale slabou vysvětlující proměnnou poptávky po padělcích.

## Závěr

Diplomová práce pojednává o vlivu institucionálního prostředí na poptávku po zboží porušujícím práva duševního vlastnictví v mezinárodním obchodu, konkrétně na úrovni členských států Evropské unie.

Byl přijat výzkumný předpoklad, že s vyšší kvalitou institucionálního prostředí je spojena nižší poptávka po padělcích.

Záměrem diplomové práce bylo nalézt odpovědi na následující výzkumné otázky:

1. Jaké jsou souvislosti postulátů institucionální ekonomie a ochrany duševního vlastnictví?
2. Lze z teorie institucionální ekonomie formulovat hospodářsko-politické nástroje, které by minimalizovaly negativní dopad zkoumané nelegální aktivity?
3. Jaká opatření je vhodné zavést pro zvýšení účinnosti ochrany duševního vlastnictví na unijní úrovni?

Výzkumné otázky budou postupně zodpovězeny a dále bude v kapitole rozvedeno, zda se stanovený výzkumný předpoklad potvrdil, či nikoliv. Na závěr kapitoly bude uveden návrh na další výzkum.

### **1. Jaké jsou souvislosti postulátů institucionální ekonomie a ochrany duševního vlastnictví?**

Na základě provedené literární rešerše lze konstatovat, že institucionální ekonomie a její postuláty nabízí v porovnání s ekonomikou hlavního proudu realitě bližší rámec, ve kterém probíhají ekonomické aktivity spojené s ochranou duševního vlastnictví.

#### **A. behaviorální předpoklady o člověku**

Přílehlavé jsou behaviorální předpoklady o člověku dle NIE (viz 1.2.1). Omezená racionalita osvětluje zakoupení padělku, oportunní jednání pak kupř. nabídku zboží porušujícího práva duševního vlastnictví.

#### **B. instituce a transakční náklady**

Právní úpravy ochrany duševního vlastnictví členských států EU konvergují, přesto sankce spojené s porušením práv k duševnímu vlastnictví nebo vymáhání norem jsou

individuální záležitostí každého státu (viz 2.2.3). Institucionální rámce aktérů v systému ochrany duševního vlastnictví se mezi státy liší.

V souvislosti s ochranou duševního vlastnictví byly identifikovány transakční náklady (viz 2.2.1, 2.2.3, 3.2.1 a 3.2.2), a to náklady ex ante a náklady ex post. Příkladně lze uvést náklady spojené se získáním vlastnického práva nebo náklady spojené s vymáháním vlastnického práva.

### **C. teorie vlastnických práv**

S právy duševního vlastnictví, jakožto statky nehmotné povahy, jsou spojena právní omezení dle Harolda Demsetze (1967). Takovým právním omezením může být kupříkladu princip teritoriality (viz 2.1.1 a 2.1.2). Omezení však mohou být spojena též s užíváním statku hmotné povahy. Jakékoliv zařízení, které využívá technologii, jež je začleněna do určité normy, necharakterizují pouze jeho technické vlastnosti, ale také právní omezení ve formě licenčního ujednání, které musí výrobce uzavřít s majitelem patentu, který předmětnou technologii chrání (viz 2.1.1).

### **D. teorie rozhodování**

Na primárním trhu (viz 2.2.2) se zbožím porušujícím práva duševního vlastnictví existuje výrazná asymetrie informací, přičemž silnější stranou je strana nabídky, tj. obchodníci s padělkami.

### **E. teorie státu**

Úlohou státu je ustavovat vlastnická práva, tedy i práva duševního vlastnictví, a zároveň zajistit jejich vymahatelnost (viz 1.2.5). Pakliže stát nezabezpečí ochranu vlastnictví a spravedlnost, klesá důvěra účastníků na trhu, což v případě porušování práv duševního vlastnictví může vyústit ve snížení inovačních aktivit podniků.

### **F. teorie institucionální změny**

Změna společenského a hospodářského řádu, která v ČR započala únorem 1948, byla spojena mimo jiné i se zásadním omezením instituce soukromého vlastnictví. Přímé vyvlastňovací zásahy do soukromých práv, ke kterým docházelo v zemích východního bloku, znamenaly ztrátu pocitu bezpečí pro účastníky hospodářského života. Změna řádu se propsala i do oblasti ochrany duševního vlastnictví. Podniky nebyly motivovány k inovačním aktivitám (viz 2). Kupříkladu vynálezům byla, až na výjimky, udělována pouze nevýlučná forma ochrany (viz 2.1.1). Lze se domnívat, že

v současnosti patrný rozdíl v inovačních aktivitách (tj. i v aktivitách spojených s ochranou duševního vlastnictví) mezi zeměmi bývalého západního bloku a tranzitivními ekonomikami vychází právě z absence motivace inovovat, jež byla v zemích bývalého východního bloku přítomna. V závislosti na minulém vývoji se institucionální struktury společností stále významně liší.

V období reálného socialismu nutně docházelo i k pozvolné přeměně neformálních institucí, příkladně etických standardů nebo sociálních norem (postojů k soukromému vlastnictví), přičemž opětovná změna v novém společenském uspořádání je opět velmi pozvolná. Vzhledem ke skutečnosti, že v éře socialismu byl navíc institut duševního vlastnictví silně oslaben, porušování práv duševního vlastnictví nemusí být ani s přechodem k jinému společenskému uspořádání vnímáno jako eticky nepřijatelné, zatímco v zemích bývalého západního bloku tomu tak být může.

## **2. Lze z teorie institucionální ekonomie formulovat hospodářsko-politické nástroje, prostřednictvím kterých je možné minimalizovat negativní dopad zkoumané nelegální aktivity?**

Z pohledu teorie institucionální ekonomie lze negativní dopad obchodu se zbožím porušujícím práva duševního vlastnictví spatřit v tržních selháních, jež jsou s ním spojena, konkrétně s asymetrií informací a s existencí negativních externalit (viz 3.1). Mezi hospodářsko-politické nástroje, prostřednictvím kterých je možné minimalizovat důsledky vyplývající z této nelegální aktivity, lze zařadit signalizační chování veřejných institucí (kupříkladu ve formě veřejně dostupných seznamů rizikových e-shopů) nebo edukaci veřejnosti, ale též fyzických a právnických osob zapojených do boje proti této nelegální aktivitě, v oblasti ochrany duševního vlastnictví. Nezbytná je taktéž jasná specifikace vlastnických práv a zajištění jejich faktického výkonu (viz 1.2.3).

## **3. Jaká opatření je vhodné zavést pro zvýšení účinnosti ochrany duševního vlastnictví na unijní úrovni?**

Přínosné by bylo zřízení jednotného kontaktního místa v každé členské zemi, na které by se majitelé práv mohli obrátit, pakliže by jejich práva byla porušována na vnitřním trhu (viz 3.2.2). Stávající praxe je taková, že v každé zemi je tato agenda řešena jiným orgánem státní správy, což je pro majitele práv zcela nepřehledné. Dále by bylo vhodné sjednotit praxe při zadržení a zajištění zboží porušujícího práva duševního vlastnictví, konkrétně přiřazení nákladů s těmito úkony spojenými (skladování, zničení

atd.) (viz 2.2.3). Optimálním opatřením se zdá být sjednocení vnitrostátních předpisů a praxí při vymáhání práva na unijní úrovni, což je ale v rozporu s nezávislostí státní moci jednotlivých členských států, tudíž neaplikovatelné.

Zvláštní pozornost by měla být věnována ustanovení článku 23 nařízení č. 608/2013, o vymáhání práv duševního vlastnictví celními orgány. Je-li totiž celními orgány pozastaveno propuštění zboží podezřelé z porušení práv duševního vlastnictví nebo je-li zboží zadrženo a držitel (deklarant) zboží vysloví nesouhlas se zničením zboží podle oddílu 2 tohoto nařízení, je majitel práv povinen zahájit řízení o tom, že jeho právo porušeno bylo, s čímž jsou nutně spojeny náklady. Obchodníci s padělkami tohoto ustanovení mohou využít. Příkladně: bude-li obsahem zásilky zboží porušující práva více majitelů, přičemž množstevně se bude jednat o jednotky kusů zboží u každého majitele práv, zboží bude orgány celní správy zadrženo a držitel zboží podezřelého z porušení práv duševního vlastnictví nebude souhlasit se zničením. Pak je majitel práv povinen zahájit řízení o tom, že právo porušeno bylo. Ovšem úkony a náklady spojené se zahájením řízení budou pro jednotlivé majitele práv neúměrně vysoké v porovnání s hodnotou zadržného zboží porušujícího jejich práva (obzvláště pro MSP). Tudíž majitelé práv o zničení zboží ani nebudou žádat a toto bude propuštěno. Možným řešením pro malé a střední podniky by mohla být podpora při vymáhání práv prostřednictvím grantového programu EUIPO – Fond pro MSP, konkrétně rozšíření služby IP Scan Enforcement. Stávající rozsah služby IP Scan Enforcement tento typ podpory neumožňuje (kupříkladu úhradu nákladů spojených se zahájením řízení o tom, že bylo porušeno právo k duševnímu vlastnictví). Zároveň je třeba poznamenat, že majitelé práv duševního vlastnictví musí být při ochraně svých práv aktivní, to je nutná podmínka, bez které jakákoliv iniciativa normotvůrce, v případě EUIPO, decentralizované agentury Evropské komise, nebude postačující.

Opatřením na unijní úrovni by také mohla být informační kampaň zaměřená na zvyšování povědomí o ochraně duševního vlastnictví, přičemž v rámci kampaně by měla být zdůrazněna skutečnost, že obchod s padělkami je řazen mezi organizovaný zločin a příjmy z tohoto obchodu mohou být významným zdrojem financování teroristických organizací. Tato informace by mohla být významným necenovým faktorem ovlivňujícím poptávku po padělcích na sekundárním trhu (viz 2.2.2).

### **Byl přijat výzkumný předpoklad, že s vyšší kvalitou institucionálního prostředí je spojena nižší poptávka po padělcích.**

Tento výzkumný předpoklad se v analytické části práce potvrdit nepodařilo (viz 4.2). Mezi uvažovanými indikátory, které souvisí s institucionální kvalitou, a poptávkou po padělcích byla ve všech posuzovaných vztazích potvrzena přímá závislost. Možným vysvětlením tohoto výstupu může být vzájemné působení více faktorů. Příkladně pokles spotřebitelské obezřetnosti v zemích s vysokou kvalitou právního státu (viz 4.2.5). Spotřebitelé se mohou domnívat, že bezpečnostní systém státu je před nákupem padělků ochrání, respektive že takové zboží se na trhu vůbec nevyskytuje (uvažován je nákup na primárním trhu). V úvahu je třeba vzít také skutečnost, že obchodníci se zbožím porušujícím práva duševního vlastnictví dokáží v online prostředí spotřebitele snadno oklamat. Design e-shopů obchodníků s padělků spotřebitelům neposkytne dostatek signálů o tom, že nekupují originály.

Nutné je však uvažovat i limity zdroje dat. Odhad celkové hodnoty importu padělků v malých zásilkách pro jednotlivé členské státy EU je k dispozici pouze za rok 2019 (i tento dataset byl dostupný až na vyžádání prostřednictvím online knihovny OECD). Z dat tudíž nelze sestavit časovou řadu a analyzovat ji. Dále je třeba vést v patrnosti, že celková odhadovaná hodnota importu padělků v malých zásilkách představuje přibližně 40 % odhadovaného objemu mezinárodního obchodu s padělků určeného pro unijní trh. Pakliže by bylo možné přiřadit jednotlivým členským státům zbývajících 60 % odhadovaného objemu (viz 4.1), platnost výzkumného předpokladu by potvrzena být mohla.

### **Návrh na další výzkum**

Samostatná pozornost by mohla být zaměřena na Belgii, jež musela být jakožto odlehlá hodnota vyřazena z datasetu „Odhad importu padělků p.c. [€]“. Přičemž v datasetech indikátorů souvisejících s institucionální kvalitou odlehlou hodnotou nebyla ani v jednom případě. V práci se nepodařilo identifikovat příčinu vysoké poptávky po padělcích v případě Belgie.

## Seznam použité literatury

- AKERLOF, George, 1970. The Market for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *The Quarterly Journal of Economics*. vol. 84, no. 3, s. 488-500. ISSN 00335533.
- COASE, Ronald H., 1937. The Nature of the Firm. *Economica*. vol. 4, no.16, s. 386-405. ISSN 00130427.
- COASE, Ronald H., 1959. The Federal Communications Commission. *The Journal of Law & Economics*. vol. 2, s. 1-40. ISSN 00222186.
- DEMSETZ, Harold, 1967. Toward a Theory of Property Rights. *The American Economic Review*. vol. 57, no. 2, s. 347-359. ISSN 00028282.
- EGGERTSSON, Thrainn, 1990. *Economic Behavior and Institutions*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0521344456.
- EUIPO, 2023a. *EU enforcement of intellectual property rights: results at the EU border and in the EU internal market 2022*. online. Alicante: European Union Intellectual Property Office. ISBN 978-92-9156-347-0. Dostupné z: <https://doi/10.2814/762823>
- EUIPO, 2023b. *Risks of Illicit Trade in Counterfeits to Small and Medium-Sized Firms*. online. Alicante: European Union Intellectual Property Office. ISBN 978-92-64-57777-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/fa6d5089-en>.
- EUIPO, 2023c. *European Citizens and Intellectual Property: Perception, Awareness and Behaviour*. online. Alicante: European Union Intellectual Property Office. ISBN 978-92-9156-337-1. Dostupné z: <https://doi.org/10.2814/87818>.
- EUIPO, 2023d. *Storage and destruction of seized counterfeit goods in the EU*. online. Alicante: European Union Intellectual Property Office. ISBN 978-92-9156-350-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.2814/835084>.
- EUIPO/EUROPOL, 2022. *Intellectual Property Crime Threat Assessment 2022*. online. Alicante: European Union Intellectual Property Office. ISBN 978-92-9156-310-4. Dostupné z: <https://doi.org/10.2814/830719>.
- EUROPEAN COMMISSION (a). *Customs fraud*. online. [2024-02-11]. Dostupné z: [https://anti-fraud.ec.europa.eu/investigations/investigations-related-eu-revenue/investigating-customs-fraud\\_en](https://anti-fraud.ec.europa.eu/investigations/investigations-related-eu-revenue/investigating-customs-fraud_en)



- EUROPEAN COMMISSION (b). *Safety Gate*. online. [2024-01-11]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/safety-gate/#/screen/home>.
- EUROPOL, 2021. *EU Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) 2021*. online. Luxembourg: Publications Office of the European Union. ISBN 978-92-95220-23-2. Dostupné z: <https://doi.org/10.2813/02362>.
- EUROPOL (a). *About Europol*. online. [2024-01-09]. Dostupné z: <https://www.europol.europa.eu/about-europol>.
- EUROSTAT (a). *Real GDP per capita*. dataset; online. [2024-02-24]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg\\_08\\_10/default/table](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table).
- EUROSTAT (b). Gini coefficient of equivalised disposable income. dataset; online. [2024-02-24]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2908/TESSI190>.
- EUROSTAT (c). *Income quintile share ratio (S80/S20)*. dataset; online. [2024-02-26]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2908/TESSI180>.
- EUROSTAT (d). *HDP na obyvatele, spotřeba na obyvatele a indexy cenové hladiny*. online. [2024-03-07]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:GDP\\_per\\_capita,\\_consumption\\_per\\_capita\\_and\\_price\\_level\\_indices/cs&direction=prev&oldid=111927](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices/cs&direction=prev&oldid=111927).
- EUROSTAT (e). *Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates*. dataset; online. [2024-03-28]. Dostupné z: [https://doi.org/10.2908/PRC\\_PPP\\_IND](https://doi.org/10.2908/PRC_PPP_IND).
- EUROSTAT (f). *Internet purchases by individuals (until 2019)*. dataset; online. [2024-02-29]. Dostupné z: [https://doi.org/10.2908/ISOC\\_EC\\_IBUY](https://doi.org/10.2908/ISOC_EC_IBUY).
- EUROSTAT (g). *Internet purchases by individuals aged 25 to 64 with high formal education (until 2019)*. dataset; online. [2024-03-03]. Dostupné z: [https://doi.org/10.2908/ISOC\\_EC\\_IBUY](https://doi.org/10.2908/ISOC_EC_IBUY).
- HODGSON, Geoffrey M., 2006. What Are Institutions? *Journal of Economic Issues*. vol. 40, no. 1, s. 1-25. ISSN 00213624.
- INTERNATIONAL TRADE ADMINISTRATION, 2024. *Impact of COVID Pandemic on eCommerce*. online. [2024-03-02]. Dostupné z: <https://www.trade.gov/impact-covid-pandemic-ecommerce>.

- LINDENBERG, Siegwart, 1998. The Cognitive Turn in Institutional Analysis: Beyond NIE and NIS? *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE) / Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*. vol. 154, no.4, s. 716-727. ISSN 09324569.
- LIŠKA, Václav; Kamila VESELÁ a Jolana VOLEJNÍKOVÁ, 2011. *Institucionální ekonomie*. [Praha]: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-051-5.
- MATTHEWS, Robert C. O., 1986. The Economics of Institutions and the Sources of Growth. *The Economic Journal*. vol. 96, no. 384, s. 903-918. ISSN 00130133.
- MLČOCH, Lubomír, 2005. *Institucionální ekonomie*. 2. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1029-9.
- NORTH, Douglass C., 1986. The New Institutional Economics. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE) / Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*. vol. 142, no.1, s. 230-237. ISSN 09324569.
- NORTH, Douglass C., 1991. Institutions. *The Journal of Economic Perspectives*. vol. 5, no.1, s. 97-112. ISSN 08953309.
- NORTH, Douglas C., 1994. Economic Performance Through Time. *The American Economic Review*. vol. 84, no.3, s. 359-368. ISSN 0002-8282
- OECD/EUROSTAT, 2018. *Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation*. online. 4th Edition. Paris: OECD Publishing. ISBN 978-92-64-30455-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/9789264304604-en>.
- OECD/EUIPO, 2021a. *Illicit Trade. Global trade in Fakes. A worrying threat*. online. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development Publishing. ISBN 978-92-64-31330-9. Dostupné z: <https://doi.org/10.2814/374693>.
- OECD/EUIPO, 2021b. *Misuse of E-Commerce for Trade in Counterfeits, Illicit Trade*. online. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development Publishing. ISBN 978-92-64-58876-9. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/1c04a64e-en>.
- OECD/EUIPO, 2023a. *Risks of Illicit Trade in Counterfeits to Small and Medium-Sized Firms, Illicit Trade*. online. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development Publishing. ISBN 978-92-64-57777-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/fa6d5089-en>

- OECD/EUIPO, 2023b. *Why Do Countries Import Fakes?: Linkages and Correlations with Main Socio-Economic Indicators, Illicit Trade*. PDF; online. Paris: OECD Publishing. ISBN 978-92-64-81436-3. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/8a4a4508-en>.
- RICHTER, Rudolf, 2015. *Essays on New Institutional Economics*. Cham: Springer International Publishing. ISBN 978-3-319-14153-4
- ROSELEY, Nurhidayah et al., 2021. *Confessions of Shopaholic”: Satisficing Wants through Counterfeit Branded Fashion Goods Consumption*. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. vol. 11, no. 12, s. 829-846. ISSN 2222-6990.
- SCHUMPETER, Joseph A., 1987. *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung: eine Untersuchung über Unternehmergewinn, Kapital, Kredit, Zins und den Konjunkturzyklus*. 7. Aufl. Berlin: Duncker u. Humblot. ISBN 34-280-1388-3.
- SIMON, Herbert A., 1990. Bounded Rationality. In: EATWELL, John; Murray MILGATE a Peter NEWMAN. *Utility and Probability*. London: Palgrave Macmillan London, s. 15-18. ISBN 978-0-333-49541-4.
- SOJKA, Milan, 2010. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-21-2.
- SURFSHARK, a. *Digital Quality of Life Index 2020*. dataset; online. [2024-03-19]. Dostupné z: <https://surfshark.com/dql2020/>.
- ÚŘAD PRŮMYSLOVÉHO VLASTNICTVÍ. *Průmyslové vzory*. online. [2024-01-01]. Dostupné z: <https://upv.gov.cz/prumyslova-prava/prumyslove-vzory>.
- WEBER, Max, 1929. *Politika jako povolání*. Praha: Nákladem Orbis, tiskařské, nakladatelské a novinářské společnosti akciové.
- WILLIAMSON, Oliver E., 1981. The Economics of Organization: The Transaction Cost Approach. *American Journal of Sociology*. vol. 87, no 3, s. 548-577. ISSN 00029602.
- WILLIAMSON, Oliver E., 1985. *Economic Institutions of Capitalism*. New York: The Free Press. ISBN 9780029348208.
- WILLIAMSON, Oliver E., 1998. The Institutions of Governance. *The American Economic Review*. vol. 88, no.2, s. 75-79. ISSN 0002-8282.

WORLD BANK (a). *Logistics Performance Index (LPI)*. dataset; online. [2024-03-04].  
Dostupné z: <https://lpi.worldbank.org/2018>.

WORLD JUSTICE PROJECT (a). *About Index*. online. [2024-03-15]. Dostupné z:  
<https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/about>.

WU, Qiong a Shukuan ZHAO, 2021. *Determinants of Consumers' Willingness to Buy Counterfeit Luxury Products: An Empirical Test of Linear and Inverted U-Shaped Relationship*. *Sustainability*. vol. 13, no. 3, s. 1-19. ISSN 2071-1050.

## Seznam příloh

Příloha A Modifikovaná data odhadu importu padělků do zemí EU .....	82
Příloha B Dataset HDP, p.c. [€] v zemích EU za rok 2019 .....	84
Příloha C Dataset Actual Individual Consumption p.c. [PPS]v zemích EU za rok 2019 .....	85
Příloha D Procento osob v zemích EU s alespoň jedním realizovaným nákupem přes internet za rok 2019 .....	86
Příloha E Procento osob s dosaženým vyšším stupněm vzdělání s alespoň jedním realizovaným nákupem přes internet v zemích EU za rok 2019 .....	87
Příloha F Dataset Logistic Performance Index v zemích EU za rok 2018.....	88
Příloha G Dataset Rule of Law Index v zemích EU za rok 2021.....	89
Příloha H Dataset Digital Quality of Life Index v zemích EU za rok 2021 .....	90
Příloha I Závislost rozvinutosti e-commerce trhu na stupni rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury v zemích EU.....	91

## Příloha A Modifikovaná data odhadu importu padělků do zemí EU

Příloha A1 Odlogaritmovaný odhad importu padělků v malých zásilkách pro jednotlivé státy Evropské unie

Země	In padělky	Import padělků [\$]	Import padělků p.c. [\$]
Belgie	21,96164	3 449 999 765	301
Bulharsko	19,0782	192 999 856	28
Česko	21,13538	1 510 006 813	142
Dánsko	20,59543	879 997 830	152
Estonsko	18,68304	129 999 349	98
Finsko	20,04796	509 000 726	92
Francie	22,62388	6 690 001 933	100
Chorvatsko	18,73549	136 999 797	34
Irsko	20,13268	554 002 634	113
Itálie	22,16547	4 230 009 179	71
Kypr	17,42643	37 000 057	42
Litva	18,6113	120 999 866	43
Lotyšsko	18,10871	73 200 294	38
Lucembursko	18,29738	88 399 777	144
Maďarsko	20,12361	549 000 549	56
Malta	17,2495	31 000 069	63
Německo	23,2247	12 199 978 178	147
Nizozemí	22,05563	3 789 992 966	219
Polsko	21,56483	2 319 992 988	61
Portugalsko	19,76093	381 999 554	37
Rakousko	21,05257	1 390 000 578	157
Rumunsko	20,04992	509 999 345	26
Řecko	19,77909	389 000 038	36
Slovensko	20,27385	638 000 739	117
Slovinsko	19,20001	218 000 955	105
Španělsko	22,14637	4 149 982 690	88
Švédsko	20,72327	1 000 004 163	98
Velká Británie	22,88083	8 650 041 884	130

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD/EUIPO

Příloha A2 Převod odhadované hodnoty importu z amerického dolaru na euro za rok 2019

<b>Země</b>	<b>Import padělků [€]</b>	<b>Odhad importu padělků p.c. [€]</b>
Belgie	3 081 884 790	269
Bulharsko	172 406 771	25
Česko	1 348 889 086	127
Dánsko	786 102 062	135
Estonsko	116 128 418	88
Finsko	454 690 348	82
Francie	5 976 178 727	89
Chorvatsko	122 381 918	30
Irsko	494 890 553	101
Itálie	3 778 667 200	63
Kypr	33 052 151	38
Litva	108 089 181	39
Lotyšsko	65 389 823	34
Lucembursko	78 967 520	129
Maďarsko	490 422 191	50
Malta	27 692 362	56
Německo	10 898 240 506	131
Nizozemí	3 385 600 716	196
Polsko	2 072 449 736	55
Portugalsko	341 240 202	33
Rakousko	1 241 687 516	140
Rumunsko	455 582 415	23
Řecko	347 493 734	32
Slovensko	569 926 060	105
Slovinsko	194 740 253	94
Španělsko	3 707 179 537	79
Švédsko	893 303 719	87
Velká Británie	7 727 082 415	116

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD/EUIPO a Eurostat

## Příloha B Dataset HDP<sub>r</sub> p.c. [€] v zemích EU za rok 2019

Země	HDP <sub>r</sub> p.c. [€]
Belgie	36 110
Bulharsko	6 630
Česko	18 460
Dánsko	48 970
Estonsko	15 450
Finsko	37 150
Francie	33 250
Chorvatsko	12 740
Irsko	59 840
Itálie	27 230
Kypr	25 510
Litva	14 060
Lotyšsko	12 300
Lucembursko	84 280
Maďarsko	13 310
Malta	23 180
Německo	35 950
Nizozemí	41 980
Polsko	13 070
Portugalsko	18 670
Rakousko	38 070
Rumunsko	9 300
Řecko	17 780
Slovensko	15 960
Slovinsko	20 780
Španělsko	25 180
Švédsko	44 180
Velká Británie	32 910

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat



## Příloha C Dataset Actual Individual Consumption p.c. [PPS] v zemích EU za rok 2019

Země	AIC p.c. [PPS]
Belgie	113
Bulharsko	57
Česko	84
Dánsko	113
Estonsko	75
Finsko	110
Francie	107
Chorvatsko	66
Irsko	93
Itálie	98
Kypr	95
Litva	91
Lotyšsko	70
Lucembursko	144
Maďarsko	66
Malta	85
Německo	120
Nizozemí	111
Polsko	79
Portugalsko	84
Rakousko	115
Rumunsko	77
Řecko	76
Slovensko	69
Slovinsko	82
Španělsko	90
Švédsko	107
Velká Británie	111

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat  
2010 (EU-28=100)

## Příloha D Procento osob v zemích EU s alespoň jedním realizovaným nákupem přes internet za rok 2019

Země	Spotřebitelé na e-commerce trhu [%]	Země	Spotřebitelé na e-commerce trhu [%]
Belgie	66,16	Maďarsko	49,18
Bulharsko	21,71	Malta	57,80
Česko	64,00	Německo	79,41
Dánsko	84,15	Nizozemí	81,35
Estonsko	68,24	Polsko	53,95
Finsko	73,14	Portugalsko	38,72
Francie	70,17	Rakousko	62,41
Chorvatsko	45,30	Rumunsko	23,46
Irsko	66,59	Řecko	38,93
Itálie	38,28	Slovensko	60,18
Kypr	38,63	Slovinsko	55,62
Litva	48,41	Španělsko	58,01
Lotyšsko	46,60	Švédsko	82,22
Lucembursko	72,13	Velká Británie	86,75

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat

## Příloha E Procento osob s dosaženým vyšším stupněm vzdělání s alespoň jedním realizovaným nákupem přes internet v zemích EU za rok 2019

Země	Spotřebitelé s vyšším formálním vzděláním [%]	Země	Spotřebitelé s vyšším formálním vzděláním [%]
Belgie	86,81	Maďarsko	76,93
Bulharsko	43,74	Malta	87,48
Česko	88,97	Německo	92,35
Dánsko	93,98	Nizozemí	93,53
Estonsko	82,30	Polsko	84,02
Finsko	89,16	Portugalsko	71,93
Francie	90,65	Rakousko	82,50
Chorvatsko	71,36	Rumunsko	51,92
Irsko	86,55	Řecko	66,79
Itálie	66,82	Slovensko	85,03
Kypr	65,93	Slovinsko	84,50
Litva	73,82	Španělsko	82,53
Lotyšsko	68,81	Švédsko	95,21
Lucembursko	92,46	Velká Británie	96,81

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat

## Příloha F Dataset Logistic Performance Index v zemích EU za rok 2018

Země	LPI 2018	Země	LPI 2018
Belgie	4,04	Maďarsko	3,42
Bulharsko	3,03	Malta	2,81
Česko	3,68	Německo	4,20
Dánsko	3,99	Nizozemí	4,02
Estonsko	3,31	Polsko	3,54
Finsko	3,97	Portugalsko	3,64
Francie	3,84	Rakousko	4,03
Chorvatsko	3,10	Rumunsko	3,12
Irsko	3,53	Řecko	3,20
Itálie	3,74	Slovensko	3,03
Kypr	3,15	Slovinsko	3,31
Litva	3,02	Španělsko	3,83
Lotyšsko	2,81	Švédsko	4,05
Lucembursko	3,63	Velká Británie	3,99

Zdroj: vlastní zpracování dle World Bank

## Příloha G Dataset Rule of Law Index v zemích EU za rok 2021

Země	RLI 2021	Země	RLI 2021
Belgie	0,79	Maďarsko	0,52
Bulharsko	0,54	Malta	0,68
Česko	0,73	Německo	0,84
Dánsko	0,90	Nizozemí	0,83
Estonsko	0,81	Polsko	0,64
Finsko	0,88	Portugalsko	0,70
Francie	0,72	Rakousko	0,81
Chorvatsko	0,61	Rumunsko	0,63
Irsko	0,81	Řecko	0,61
Itálie	0,66	Slovensko	0,66
Kypr	0,68	Slovinsko	0,68
Litva	0,75	Španělsko	0,73
Lotyšsko	0,71	Švédsko	0,86
Lucembursko	0,83	Velká Británie	0,79

Zdroj: vlastní zpracování dle World Justice Project

## Příloha H Dataset Digital Quality of Life Index v zemích EU za rok 2021

Země	DQL Index 2021	Země	DQL Index 2021
Belgie	0,64	Maďarsko	0,61
Bulharsko	0,57	Malta	0,58
Česko	0,62	Německo	0,71
Dánsko	0,83	Nizozemí	0,71
Estonsko	0,67	Polsko	0,64
Finsko	0,76	Portugalsko	0,62
Francie	0,71	Rakousko	0,66
Chorvatsko	0,60	Rumunsko	0,60
Irsko	0,65	Řecko	0,59
Itálie	0,64	Slovensko	0,62
Kypr	0,60	Slovinsko	0,60
Litva	0,69	Španělsko	0,67
Lotyšsko	0,58	Švédsko	0,70
Lucembursko	0,69	Velká Británie	0,71

Zdroj: vlastní zpracování dle Surfshark

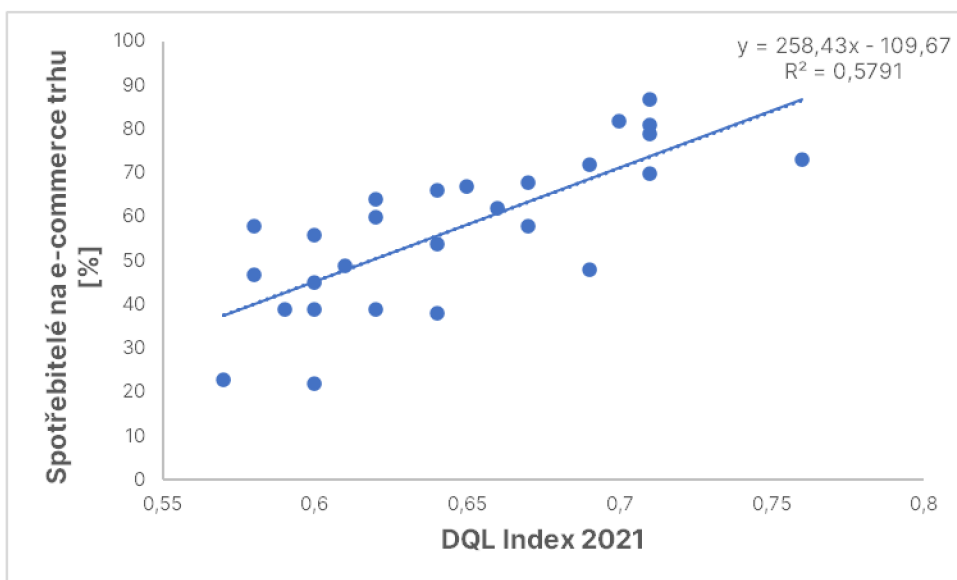
## Příloha I Závislost rozvinutosti e-commerce trhu na stupni rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury v zemích EU

Země	Spotřebitelé na e-commerce trhu [%]	DQL Index 2021
Belgie	66,16	0,64
Bulharsko	21,71	0,57
Česko	64,00	0,62
Dánsko	84,15	0,83
Estonsko	68,24	0,67
Finsko	73,14	0,76
Francie	70,17	0,71
Chorvatsko	45,30	0,60
Irsko	66,59	0,65
Itálie	38,28	0,64
Kypr	38,63	0,60
Litva	48,41	0,69
Lotyšsko	46,60	0,58
Lucembursko	72,13	0,69
Maďarsko	49,18	0,61
Malta	57,80	0,58
Německo	79,41	0,71
Nizozemí	81,35	0,71
Polsko	53,95	0,64
Portugalsko	38,72	0,62
Rakousko	62,41	0,66
Rumunsko	23,46	0,60
Řecko	38,93	0,59
Slovensko	60,18	0,62
Slovinsko	55,62	0,60
Španělsko	58,01	0,67
Švédsko	82,22	0,70
Velká Británie	86,75	0,71

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat a Surfshark

Na hladině významnosti  $\alpha = 0,05$  bylo ověřeno, že celkový F-test ( $F = 34,40$ ) i oba t-testy ( $t_0 = -3,84$  a  $t_1 = 5,86$ ) jsou statisticky významné. Přímka je tedy k popisu závislosti stupně rozvinutosti e-commerce trhu na stupni rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury vhodná (data jsou uvedena v tab. I1). Lze předpokládat přímou závislost. Odlehlá hodnota z datasetu DQL Index 2021 (Dánsko) byla odstraněna. Belgie je v této posuzované závislosti součástí souboru hodnot.

Z obr. I1 plyne, že předpoklad o přímé závislosti se potvrdil. Závislost stupně rozvinutosti e-commerce trhu na stupni rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury je přímá (kladná hodnota výběrového regresního koeficientu), středně silná.



Obr. I1 Závislost stupně rozvinutosti e-commerce trhu na stupni rozvinutosti komunikační a datové infrastruktury

Zdroj: vlastní zpracování dle Eurostat a Surfshark

Jelikož je index DQL souhrnným ukazatelem, bylo by možné provést regresní analýzu pro všech pět složek indexu individuálně. Následně pak posoudit, zda je některá ze složek indexu ve vztahu k stupni rozvinutosti e-commerce trhu dominantní.